

Doprinos teorija atribucija razumijevanju partnerskih sukoba

Janžek, Zrinka

Professional thesis / Završni specijalistički

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:942960>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-06**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Zrinka Janžek

**DOPRINOS TEORIJA ATRIBUCIJA
RAZUMIJEVANJU PARTNERSKIH SUKOBA**

Završni specijalistički rad

Zagreb, 2022.godina

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA
POSLIJEDIPLOMSKI SPECIJALISTIČKI STUDIJ IZ OBITELJSKE
MEDIJACIJE

Zrinka Janžek

**DOPRINOS TEORIJA ATRIBUCIJA
RAZUMIJEVANJU PARTNERSKIH SUKOBA**

Završni specijalistički rad

Mentor: prof. dr. sc. Ninoslava Pećnik

Zagreb, 2022. godina

SADRŽAJ:

1. Uvod	1
1.1. Interpersonalni sukob i socijalna percepcija	1
1.1.1. Obiteljska medijacija i procesi socijalne percepcije	1
1.1.2. Sukob i interpretiranje partnerovog ponašanja.....	6
1.1.3. Strategije ponašanja u sukobu.....	10
1.2. Nepoželjna ponašanja partnera	11
1.2.1. Komunikacijski problemi.....	12
1.2.2. Nasilje u partnerskoj vezi.....	15
1.2.3. Neusklađenost partnerskih očekivanja.....	16
1.2.4. Neprijemna ponašanja partnera u prisutnosti maloljetne djece i sukobi oko roditeljstva	16
2. Cilj istraživanja	18
3. Metoda istraživanja	19
3.1. Sudionici	19
3.2. Metoda prikupljanja podataka	19
3.3. Postupak provedbe istraživanja	20
4. Rezultati	22
4.1. Nepoželjna ponašanja partnera koja ometaju postizanje sporazuma o roditeljskoj skrbi.....	22
4.2. Načini atribuiranja nepoželjnih ponašanja partnera.....	26
4.3. Posljedice načina atribuiranja nepoželjnih ponašanja.....	35
5. Rasprava	40
6. Zaključak	51
7. Literatura	56
8. Sažetak/Abstract.....	58
9. Izjava o autorstvu	60
10. Protokol s pitanjima za polustrukturirani intervju.....	61

1. UVOD

1.1. Interpersonalni sukob i socijalna percepcija

1.1.1. Obiteljska medijacija i procesi socijalne percepcije

Kao relativno nov pojam u hrvatskom zakonodavnom sustavu obiteljska medijacija jedinstveni je način rješavanja spornih pitanja u partnerskim odnosima. Obiteljska medijacija predstavlja kratkotrajni postupak koji počiva na procesu rješavanja problema pregovaranjem i olakšavanjem komunikacije između članova obitelji u kojem im treća osoba pomaže u identificiranju potreba, briga i strahova te osmišljavanju izvedivih i prihvatljivih rješenja (Sladović Franz, 2005.). Medijacija je sredstvo podrške i pomoći obitelji koja s jedne strane olakšava postizanje dogovora oko spornih pitanja, a s druge strane olakšava prevladavanje emocionalnih i psiholoških problema koje razvod odnosno prekid partnerske veze nosi (Požega, 2020.). Takav postupak prije svega podrazumijeva postojanje sukoba, a obzirom na područje djelovanja socijalnih radnika i drugih stručnjaka pomažućih profesija postojanje poteškoće ili sukoba odnosi se većinom na bračne ili izvanbračne partnere. Česta je pojava da sukobi između partnera traju i prije razvoda ili razdvajanja, a produbljuju se samim procesom razdvajanja (Požega, 2020.). Provedene empirijske studije o medijaciji (Kressel, 2000., prema Požega, 2020.) ukazuju da je ona najučinkovitija u srednje složenim sukobima.

Sukobi među partnerima su usko povezani s odnosom koji su partneri razvili tijekom vremena uslijed razmjene emocija, vrijednosti, stavova i ponašanja. Obično se taj odnos u postupcima obiteljske medijacije više gleda kroz kontekst sukoba koji je između partnera prisutan, a zbog kojeg su se isti našli u postupku medijacije. Do sukoba dolazi kada pojedinci doživljavaju razlike neusklađivim ili vide jedni druge kao prijetnju svojim potrebama i vrijednostima, a isti podrazumijeva kod partnera pozicije nepovjerenja ili odustajanja od navedenog odnosa (Ajduković, Sladović Franz, 2003.). Za nastanak sukoba neophodna je interakcija između strana u sukobu, potom opažanje razlika između strana koje su izražene te procjena barem jedne strane da ima veću korist od ulaska u sukob ili manje štete ako započne sukob, nego ako tolerira izražene razlike (Ajduković i Sladović Franz, 2003.). Unatoč potencijalnom prekidu

zajedničkog života odnos, obično uvjetovan daljnjim interakcijama zbog zajedničke djece, i dalje se na određeni način nastavlja.

Opažanja razlika vrijednosti, stanova i ponašanja vodi nas do pojma socijalne percepcije, a okviru iste dolazimo do teorije atribucija koja se bavi proučavanjem kako zaključujemo o uzrocima nečijeg ponašanja (Aronson i Akert, 2005.). Potreba za razumijevanjem drugih ljudi i njihova ponašanja toliko je temeljna da se provlači kroz sve aspekte našeg života, od posla do slobodnog vremena, od poslovnog do privatnog života. Tome je tako zato što nam socijalna percepcija pomaže razumjeti i predvidjeti socijalnu okolinu u kojoj živimo (Heider, 1958.; Kelley, 1967. prema Aronson i Akert, 2005.). To nam je važno zbog osjećaja sigurnosti što nam predviđanje budućih događaja može pružiti.

Ocem atribucijske teorije smatra se Fritz Heider, a isti smatra da se ljudi ponašaju kao znanstvenici-amateri koji pokušavaju razumjeti ponašanje drugih ljudi sastavljajući djeliće informacija dok ne dođu do razumnog objašnjenja ili uzroka (Aronson i Akert, 2005.). Njegov je najveći doprinos podjela na unutarnje i vanjske atribucije. Najvažnija je razlika u tome da se kod unutarnje atribucije zaključak o ponašanju neke osobe temelji na nečem vezanom uz tu osobu, njezinim stavovima, karakternim ili osobinama ličnosti. S druge strane vanjska se atribucija donosi na temelju nečega što se veže za situaciju u kojoj se osoba nalazi ili se nalazila. Ova je razlika iznimno bitna jer utječe na naše mišljenje o samoj osobi, a onda i na naše ponašanje prema toj osobi. Naime, prema Aronson i Akert (2005.) naš se dojam o osobi razlikuje ovisno o tome koju smo vrstu atribucije donijeli, pa tako ako je donesena unutarnja atribucija, smatra se da je ponašanje osobe stabilno, nepromjenjivo i samim time naš je dojam negativan (ukoliko se radi o nepoželjnom ponašanju). Ako je riječ o vanjskoj atribuciji, ponašanje osobe vezano je za neke situacijske čimbenike čime je naš dojam o osobi nedefiniran jer nismo saznali mnogo o njoj. Samim time navedena podjela iznimno je važna u osobnim aspektima našeg života jer naš dojam o drugoj osobi utječe na naše postupke prema toj osobi te nadalje na razvoj tog odnosa.

Vanjske i unutarnje atribucije imaju važnu ulogu u intimnim aspektima našeg života jer je prema Finchamu i Bradburyju (1990.) utvrđeno da partneri koji su zadovoljni brakom donose sasvim drugačije atribucije o svojim partnerima od onih koji se nalaze u narušenim brakovima. Navedeni autori opisuju i da su zadovoljni partneri skloni internalno atribuirati pozitivna ponašanja svojih partnera, a eksternalno negativna ponašanja svojih partnera. Situacija o nesretnim brakovima je obrnuta,

pozitivna se ponašanja pripisuju vanjskim uzrocima, a negativna unutarnjim uzorcima. Kad bliski odnos postane problematičan ovaj drugi obrazac atribuiranja partnerovog ponašanja samo pogoršava situaciju i ima značajne posljedice na lošu kvalitetu odnosa (Bradbury i Fincham, 1991.; Fincham, 1985; Fincham, Bradbury, Arias, Byrne i Karney, 1997.; Karney i Bradbury, 2000. prema Aronson i Akert,2005.).

Kada je u pitanju opažanje i procjenjivanje drugih osoba, naši osobni konstrukti su mjera prema kojoj procjenjujemo druge pa će tako dvije osobe istu stvar različito doživjeti. Procjenjivanje drugih predstavlja važan dio interpersonalne komunikacije. Utjecaj socijalne percepcije na interpersonalnu komunikaciju treba promotriti i u okviru postupka obiteljske medijacije. Cilj je postupka medijacije olakšavanje komunikacije među partnerima no da bismo bolje razumjeli komunikaciju između partnera, potrebno je utvrditi važnost i ulogu socijalne percepcije u odnosima. Pri tome je važno spomenuti pojedina obilježja perceptivnih procesa u odnosima; oni su automatski, selektivni, kontekstualni, kreativni i subjektivni. Perceptivni su procesi automatski jer nije potreban napor da bi se odvijali. Selektivni su jer od mnoštva sadržaja biraju samo neke, a kontekstualni jer ovise o kontekstu situacije. Budući da perceptivni procesi uključuju stvaranje cjelina od nepotpunih informacija oni su kreativni i subjektivni su jer o osobi ovisi interpretacija podražaja (Petar, 2004. prema Sladović Franz 2009.).

Percepcija nas samih i drugih s kojima dolazimo u kontakt važan je dio svakog našeg odnosa s drugom osobom, a posebice narušenih odnosa. Obzirom da ovdje govorimo o intimnim odnosima, značajnu ulogu tako imaju i intrapersonalni procesi gdje je važna percepcija strana u sukobu o njima samima i svijetu oko njih. Percepcija je obilježje dinamike sukoba na koji se često zaboravlja, a u sukobu je značajan čimbenik jer naša interpretacija tuđih namjera i akcija dovodi do zaključaka koji posljedično imaju utjecaj na naše ponašanje, odnosno naše reakcije (Ajduković i Sladović Franz, 2003.). Mi ne reagiramo na ono što nam druga osoba govori ili kako se ponaša prema nama, nego na ono što smo čuli i kako tumačimo ono što nam govori i na naše doživljaje njezina ponašanja (Esser, 1975. prema Ajduković i Sladović Franz, 2003.). Dakle, nije važno samo kako vidimo tuđe ponašanje, već i kako reagiramo na njega te u vlastitom ponašanju moramo na umu imati činjenicu da vrijedi i obratno. Zbog toga je važna uloga treće strane u sukobu, a koja može pomoći u našoj provjeri interpretacije akcije druge strane. Naime, sukobi sami po sebi ne moraju biti nužno loši jer u određenim okolnostima mogu biti korisni za promjene, a izazov je rješavati sukobe koji su sustavni dio odnosa među ljudima na način da njihovi ishodi ne budu

destruktivni već konstruktivni (Ajduković i Sladović Franz, 2003.). Aspekti sukoba povezani su s nizom činitelja koji se nalaze u podlozi tog sukoba. Naime, partnerski su odnosi kompleksni te podrazumijevaju interakciju niza činitelja, ponašanja, emocija, vlastitih nesigurnosti, osobina ličnosti, utjecaja drugih osoba i događaja. Partnerski odnos pretpostavlja temeljna znanja o sukobu i svim njihovim obilježjima. Nastanak sukoba, kao što je ranije navedeno, podrazumijeva postojanje interakcija među stranama, dakle mora postojati nekakva razmjena ponašanja i iskustava, neuskладive razlike, odnosno važno je opažanje samih razlika koje moraju biti neuskладene te posljednje korisnost sukoba, odnosno procjena jedne strane o tome da ima veću korist od ulaska u sukob. Sukobi mogu biti racionalni, iracionalni, interesni, vrijednosni i afektivni, a temelje se na nerazumijevanju ili nesporazumu, a na svaki sukob, što je posebno slučaj u obiteljskim odnosima, utječu naši raniji odnosi sa sudionikom sukoba (Ajduković i Sladović Franz, 2003.). Sukob može biti nešto pozitivno ako pomaže u uočavanju problema na drugačiji način, potiče promjene u odnosu. Ovdje ponovno nailazimo na značaj i ulogu percepcije jer netočno opažanje namjera i akcija čest je problem kod sukobljenih strana.

U okviru tog konteksta ističe se značaj teorije atribucija. Također, Durtschi i suradnici (2011.) navode kako su atribucije te koje naglašavaju utjecaj negativnih događaja u vezi, a umanjuju učinak pozitivnih događaja, povezane su sa smanjenom kvalitetom veze. Ujedno postoje situacije gdje je način atribuiranja povezan s kvalitetnijim odnosima. Tako, ako partneri smatraju da su u lošem braku, za pozitivna ponašanja partnera će vjerovati da imaju uzrok u okolnostima izvan supružnika, a za negativna ponašanja će vjerovati da imaju uzrok u osobinama partnera. Razlika Finchamove pozicije u odnosu na prethodnu izjavu je u tome da naglašava utjecaj atribucija na dodatno pogoršanje odnosa partnera.

Stvaranje atribucija presudno je za mogućnost prilagodbe okolini i prevladavanje svakodnevnih teškoća (Krznarić i Kamenov, 2016.). To je veoma značajno kada su u pitanju partnerski odnosi jer su partneri ti koji svakodnevno ulaze u neke nove situacije i prolaze iskustva koja njihov odnos mogu nadograditi ili ga mogu uništavati. Ako je ishod ponašanja povoljan, atribucije nam pomažu shvatiti što je dovelo do takvog ishoda kako bi takva ponašanja mogli ponoviti (Krznarić i Kamenov, 2016.), a situacija sa negativnim ishodima odnosi se na izbjegavanje nepovoljnih faktora.

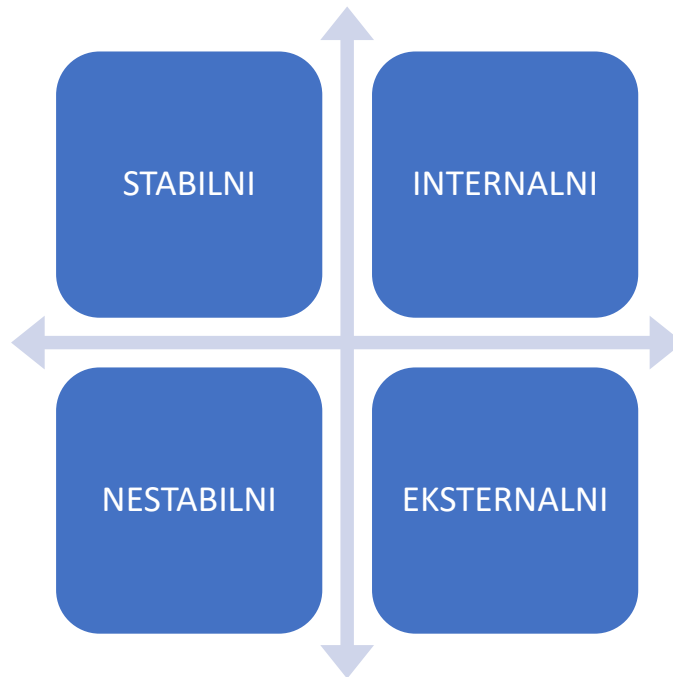
Ovdje dolazimo do teorije socijalnog učenja čija je jedna od ideja da pozitivna ponašanja povećavaju kvalitetu veze dok ponašanja koja izazivaju neugodne osjećaje smanjuju kvalitetu veze (Krznarić i Kamenov, 2016.). Tako, kada partneri doživljavaju pozitivne i ohrabrujuće interakcije, njihova je komunikacija učinkovita, puna ljubavi i poštovanja što povećava partnersko zadovoljstvo vezom čineći buduće slične interakcije vjerojatnijima (Krznarić i Kamenov, 2016.).

Činjenica da doživljavanje pozitivnih interakcija između partnera povećava vjerojatnost sličnih interakcija može biti od koristi kada je u pitanju postupak obiteljske medijacije. Postupak obiteljske medijacije podrazumijeva aktivnu ulogu stručnjaka u transformaciji sukoba partnera koji treba oblikovati na nov način. To uključuje promjenu dosadašnje slike o partneru, odnosno zahtijeva objektivniji pristup partnera u doživljavanju vlastitog ponašanja te konstruktivniji i aktivniji pristup u rješavanju nastalog sukoba. Partneri tijekom vremena u međusobnim interakcijama doživljavaju promjene u percepciji pa je tako na početku veze njihova percepcija o partneru idealizirana, ne vide partnerove mane već samo vrline, a kasnije se percepcija o ponašanju partnera mijenja.

Partneri tijekom međusobnih interakcija utječu jedni na druge na način da je njihovo ponašanje pozitivno, odnosno ugodno ili negativno, odnosno neugodno za drugog partnera što rezultira donošenjem zaključaka o uzrocima ponašanja partnera (Krznarić i Kamenov, 2016.). Oni, koji percipiraju ponašanje partnera kao neprijateljsko, češće uzroke za negativne događaje nalaze u partneru i te uzroke smatraju stabilnim i globalnim (Krznarić i Kamenov, 2016.). Isti autori navode da su one osobe, koje misle da njihovi partneri češće izražavaju neprijateljsko ponašanje i koji svoju vezu smatraju vezom lošije kvalitete, sklonije mišljenju da su uzroci negativnih događaja namjerni, sebično motivirani i zaslužuju krivnju partnera. Krznarić i Kamenov (2016.) podržavaju i pretpostavku da kvalitetne veze nisu one u kojima nema neprijateljskog ponašanja, već one u kojima je prisutna razmjena pozitivnog ponašanja između partnera.

Da bi još bolje razumjeli posljedice atribucije važno je promotriti Weinerovu analizu bazičnih kauzalnih dimenzija (Hewstone i Stroebe, 2001.). Naime Weiner se u početku svojeg istraživačkog rada, kao i Heider, fokusirao na mjesto uzročnosti nekog ponašanja da bi ubrzo utvrdio da na evaluaciju postignuća više utječe napor nego sposobnost. Napor i sposobnost predstavljaju internalne uzroke, ali prema Weineru razlikuju se prema stabilnosti tijekom vremena, te stabilnost uzroka je značajnija za

očekivanja u vezi od mjesta uzročnosti. Tako je dobivena podjela na internalne, eskternalne, stabilne i nestabilne atribucije, prikazana na Slici 1.

Slika 1. Weinerova podjela kategorija atribucija.

Budući da je Weiner u evaluiranju uzroka neuspjeha utvrdio veću tendenciju kažnjavanja zbog nedovoljnog napora nego zbog loše strategije učenja dodana je još jedna kauzalna dimenzija, a to je mogućnost kontrole (Hewstone i Stroebe, 2001.). Tako se spominje terapija promjene atribucija gdje je istraživač sudionicima direktno komunicirao atribucijama koje je želio kod sudionika izazvati, a s fokusom na napor, a ne njihovu sposobnost (Weiner, 1985). Internalni uzroci ponašanja u partnerskim vezama također predstavljaju nešto što je podložno utjecaju ili nešto što je konstanta.

1.1.2. Sukob i interpretiranje partnerovog ponašanja

Budući da postupak obiteljske medijacije podrazumijeva nastavak odnosa partnera, ali ne više kao intimnog, već kao roditeljskog para, nužna je transformacija konteksta njihova sukoba, bolje rečeno redefiniranje cjelokupnog odnosa. Redefiniranje odnosa i transformacija sukoba zahtijeva promjenu uvjerenja o ponašanjima partnera, odnosno promjenu percepcije o namjerama i akcijama druge

strane te ponovno uspostavljanje i održavanje povjerenja za što im je često nužna treća strana, odnosno stručnjak (Ajduković i Sladović Franz, 2003.).

To je značajno jer je istraživanje Krznarić i Kamenov (2016.) pokazalo da percepcija pozitivnog ponašanja partnera tijekom njihove interakcije povezana s većom kvalitetom, odnosno predviđa veću kvalitetu odnosa, a percepcija negativnog ponašanja je povezana s manjom kvalitetom odnosa. Riječ je o značajnim otkrićima za sve stručnjake koji se bave pitanjima obiteljskih odnosa. Iskustva u mom radu s partnerima ukazuju da brojni supružnici, premda se nalaze u postupku razvoda braka, imaju pozitivne interakcije tijekom svakodnevnog roditeljskog funkcioniranja iako izostaje zadovoljstvo intimnom vezom. Slijedom toga nameće se pitanje je li zadovoljstvo vezom odnosno, prijateljskim ili roditeljskim odnosom ono što značajno utječe na donošenje atribucija o uzrocima poželjnog ili nepoželjnog ponašanja partnera i može li se ta povezanost zadovoljstva vezom i atribucija partnerovog ponašanja objasniti time da su partneri prekid svoje zajednice ograničili na aspekt njihove intimne veze ne uzimajući pri tome u obzir dugogodišnje poznanstvo, dijeljenje zajedničkih iskustava, zajedništvo u roditeljstvu ili možda nečeg drugog što je utjecalo na njih.

Istraživanje Folberga i suradnika (2004.) pokazalo je da u tijeku postupka medijacije značajnu ulogu imaju fokus na prošlost i rječnik koji se koristi u samom postupku. Ponovno je riječ o intrapersonalnim procesima koji su popraćeni interpersonalnom komunikacijom i ponašanjima. Medijatori koji su provodili postupke obiteljske medijacije zaključili su da postupak medijacije prezentiran kao postizanje roditeljskog plana, a ne pitanje borbe za skrbništvo predstavlja transformaciju konteksta sukoba prisutnog u obiteljskoj medijaciji (Folberg i suradnici, 2004.).

Da bi se moglo definirati sve ono što je važno u jednom postupku obiteljske medijacije, kao što su sporna pitanja, brige, strahovi i potrebe sudionika medijacije, prvo se mora sagledati odnos u kojem se partneri trenutno nalaze. Jedan značajan dio njihovog odnosa su i kauzalni zaključci, odnosno objašnjenja međusobnog ponašanja koja si partneri međusobno pripisuju. Ovdje dolazimo do pitanja utjecaja teorije atribucija na razumijevanje partnerskih odnosa i sukoba.

Pitanje naše interpretacije nečijeg ponašanja ima značajan utjecaj na našu povratnu informaciju na isto ponašanje. Budući da u svakoj interpersonalnoj situaciji imamo na raspolaganju mnogo informacija, neizbježan je određeni stupanj selektivne pažnje gdje pojedinac zapaža smo određene aspekte onoga što se događa u odnosu (Dattilio, 2012.). Atribucije zajedno sa očekivanjima su normalni aspekti ljudske obrade

informacija, koja je uključena u razumijevanje ponašanja drugih ljudi i predviđanja njihova budućeg ponašanja. Pristranosti u tim zaključcima mogu imati štetne učinke na odnose u braku ili izvanbračnoj zajednici, naročito ako jedna osoba ponašanje druge osobe pripisuje negativnim karakteristikama. Beck i suradnici (Beck, Rush, Shaw i Emery, 1979., prema Dattilio, 2012.) govore o toku svjesnih ideja, vjerovanja i predodžbi u trenutku kao o automatskim mislima koje je primjer: „Moj je muž opet ostavio svoju odjeću na podu, on ne vodi računa o mojim osjećajima“. Ovdje značajnu ulogu ima kognitivni model prema kojem je sadržaj percepcije neke osobe oblikovan relativno stabilnim shemama, a sheme su poput cestovnih karti koje ljudi slijede kroz život te su one nefleksibilne (Dattilio, 2012.). Brojne sheme naučimo rano u životu iz primarnih izvora, obitelji, porijekla, kulture, običaja i medija. Godine interakcija između članova obitelji dovode do razvoja zajedničkih vjerovanja koje čine obiteljsku shemu. Ako obiteljske sheme uključuju kognitivne distorzije one mogu dovesti do disfunkcionalnih interakcija. Primjer shema je da članovi obitelji kolektivno smatraju jednog od braće nepouzdanom osobom.

Sheme u odnosima postoje kao neke vrste zamisli o tome što treba, a što ne treba biti, a kada su razvijene utječu na to kako osoba obrađuje informacije u novim situacijama. Sheme utječu na to što će osoba selektivno percipirati (Dattilio, 2012.) te na sudove koje će osoba donositi o uzrocima ponašanja neke druge osobe. Sheme se teško mijenjaju, ali ponovljena nova iskustva sa značajnim drugim osobama mogu ih promijeniti. Na primjer, ako majka čvrsto vjeruje da se njezina kći mora udati unutar svoje kulture, tada se mora držati tog uvjerenja osim ako neke nove informacije promijene njezina uvjerenja, na primjer, neki dobar čovjek koji može usrećiti njezinu kćer može biti iz druge kulture.

Distorzije ili pogreške u obradi informacija također mogu dovesti do iskrivljenih percepcija, atribucija i očekivanja.

Kada su u pitanju atribucije između parova u vezi značajnu ulogu ima i perceptivna pristranost gdje se partneri u vezi ne mogu složiti oko toga kako se nešto dogodilo. Ta pristranost može uključiti pozitivne ili negativne attribute na koje pojedinci usmjeravaju selektivnu pažnju. Primjer je čest u vezama gdje su prisutna neslaganja i gdje partner tvrdi da partnerica samo bira ponašanja za koja upućuje kritiku suprugu ili izvanbračnom partneru. Obraćanje pažnje samo na negativne aspekte partnerovog ponašanja može imati jako loš učinak na njihov odnos. Ako negativne interakcije

između partnera postoje neko vrijeme to još više utvrđuje pristrane percepcije te dovodi do još većeg emocionalnog udaljavanja.

Kao što je ranije navedeno (Bradbury i Fincham, 1990. prema Dattilio, 2012.) nesložni su partneri skloni međusobnom optuživanju zbog problema, a negativne akcije svakoga od njih tumače se kao znak šire i nepromjenjive osobine ličnosti. Temeljem toga atribucijska pristranost percipira se kao glavni krivac za održavanje nevolja u narušenom odnosu.

Partneri u narušenom odnosu su skloni percipirati negativna ponašanja svojih supružnika ili izvanbračnih supružnika kao trajne osobine što ih dovodi do zaključaka da su takva ponašanja kod partnera nepromjenjiva. To može poslužiti kao opravdanje vlastitom nepoželjnom ponašanju. Slijedom toga budu uhvaćeni u situaciju gdje se ističe nepoželjno ponašanje, a umanjuje poželjno.

Atribucije koje pojedinci donose o ponašanju drugih ljudi često ih navode na to da predviđaju buduća ponašanja te se na taj način stvaraju očekivanja. Ona snažno utječu na ljude i na to kako se ponašaju. Atribucije i očekivanja su povezani pa su tako u svojem istraživanju Pretzer, Epstein i Fleming (Pretzer, Epstein i Fleming, 1991. prema Dattilio, 2012.) utvrdili da u slučajevima u kojima supružnici probleme koji postoje u odnosu atribuiraju vlastitom ponašanju, a manje partnerovom ili vanjskim faktorima vjerojatnije će za budućnost predvidjeti poboljšanje odnosa. Epstein i Baucom (2002.) kažu da su selektivna pažnja, atribucije i očekivanja međusobno povezani, a ujedno su povezani i s emocijama. To znači da, ako se partner usredotoči na nepoželjna ponašanja neke druge osobe, tada će ih smatrati karakterističnim za nju što će dovesti do pesimističnih očekivanja u budućnosti.

Znatan broj istraživanja o atribucijama parova pokazuje da kod parova čiji je odnos narušen postoji veća vjerojatnost da negativno ponašanje svojeg partnera pripišu globalnim osobinama, negativnim namjerama, sebičnoj motivaciji i pomanjkanju ljubavi (Bradbury i Fincham, 1990., prema Epstein i Baucom, 2002.). Parovi koji su u narušenom odnosu rjeđe pripisuju poželjna ponašanja partnera stabilnim uzrocima što može doprinijeti pesimističnom gledanju članova obitelji na poboljšanje odnosa te negativnoj komunikaciji koja potom samo produbljuje problem.

Slijedom toga zadatak je obiteljskog medijatora da kao jedan segment postupka obiteljske medijacije uključi i pitanje interpretiranja prisutnih ponašanja jer partneri često preplavljeni vlastitim osjećajima pristrani su u percepciji i svoja prijašnja iskustva stavljaju u prvi plan. Na taj način zanemaruju mogućnost postojanja uzroka ponašanja

partnera izvan njihove kontrole koja kao takva mogu rezultirati nepoželjnim ponašanjem. Složen je zadatak izvući partnere iz tog začaranog kruga razmjene obično nepoželjnih oblika ponašanja, ali unatoč tome ohrabruje činjenica da isti u svakodnevnom životu obično unatoč nesuglasicama kao roditelji i dalje funkcioniraju te postižu svakodnevne dogovore vezano za djecu, čega obično ni sami nisu svjesni. Osvještavanje da unatoč razmjeni nepoželjnih ponašanja postoje i razmjene poželjnih ponašanja može igrati značajnu ulogu u postupku obiteljske medijacije te skretanje pažnje na poželjna ponašanja i njihove uzroke može predstavljati prekretnicu u postizanju dogovora oko roditeljske skrbi. Također, razmatranje uzroka nepoželjnih ponašanja i realno sagledavanje situacija koje mogu biti uzrokovane vanjskim činiteljima može predstavljati malu pobjedu u odnosu koji se nalazi u fazi kada može prijeći ili u dugoročni rat ili novo prijateljstvo.

Ovdje je značajno spomenuti da partneri koji su u narušenim odnosima pokazuju i niz nefunkcionalnih obrazaca u izražavanju misli i emocija. Nedovoljno slušanje i nedovoljne vještine rješavanja problema identificirani su kao uzroci nevolja u obitelji. Izražavanje misli i emocija uključuje svjesnost i prikladan rječnik kako bi se mogli opisati vlastiti doživljaji, nepostojanje inhibirajućih faktora poput straha od odbacivanja i stupanj samokontrole (nepopuštanje želji da se osveti partneru koji nas je povrijedio). Nedostaci u komunikaciji i rješavanju problema predstavljaju problematična ponašanja u partnerskim odnosima. Naime, partneri u vezi obično usmjeravaju jedan prema drugome niz različitih pozitivnih ili negativnih postupaka čija je namjera djelovanje na osjećaje druge osobe (Dattilio, 2002.). Parovi koji se ne slažu skloni su uzvraćanju učinjenog na neproduktivan način čime može doći do eskalacije sukoba.

1.1.3. Strategije ponašanja u sukobu

Ovisno o stupnju interesa za sebe (cilj) ili druge (odnos) prepoznamo različite strategije ponašanja u sukobu, a koje su razvili Thomas i Kilman (Ajduković i Sladović Franz, 2003.). Tako razlikujemo borbu ili nadmetanje, kompromis, rješavanje problema, izbjegavanje i odustajanje ili prilagođavanje. Borba samim nazivom naslućuje da je riječ o pokušaju rješavanja sukoba u korist jedne strane bez obzira na posljedice za drugu stranu. Oblici ponašanja specifični za tu strategiju su vikanje, prijetnje, sila, a ovu strategiju koriste osobe koje doživljavaju probleme i sukob kao

priliku za pobjedu. Druga strategija je kompromis, a prilikom korištenja ove strategije rješavanja sukoba svatko nešto dobiva i gubi. To može biti dobar način zaustavljanja eskalacije sukoba, ali je negativno to što vodi kratkotrajnim rješenjima kojima dio potreba još uvijek ostaje nezadovoljen. Zajedničko rješavanje problem temelji se na naporu da se utvrde sporna pitanja i potrebe sudionika te da se nađe zajedničko rješenje koje će potpuno zadovoljiti potrebe obje strane. Suradnja je pristup u kojem su obje strane pobjednici. Ova je strategija najučinkovitiji način da se pronade pravedno i dugotrajno rješenje. Odustajanje ili prilagođavanje je sljedeća strategija čija je glavna postavka mir pod svaku cijenu, a podrazumijeva područja slaganja u sukobu. Sljedeći je korak blaga razmjena nesuglasica te odustajanje od svojih interesa u korist druge strane. To je privremena strategija, a korisna je samo kada bi sukob previše ugrozio odnos. Posljednja strategija strana u sukobu jest izbjegavanje koje se odnosi na fizičko ili psihičko napuštanje sukoba, odnosno ignoriranje postojanja problema. Nesuočavanje sa sukobom vodi njegovom povećanju i potiče nastanak drugih problema uslijed prekinute komunikacije.

Sukladno uvodno navedenom, te imajući u vidu da je obiteljska medijacija u Republici Hrvatskoj u svojim začetcima, cilj je ovog rada utvrditi ulogu i percipirani utjecaj atribucija partnerovog nepoželjnog ponašanja u intimnim vezama na daljnji odnos s partnerom, a radi boljeg razumijevanja dinamike partnerskih odnosa.

1.2. Nepoželjna ponašanja partnera

Kada govorimo o atribucijama, sukobima i međusobnoj interakciji među partnerima potrebno je pozabaviti se temom nepoželjnih ponašanja koja su prisutna u vezi. Tako Gottman (2004. prema Dattilio; 2012.) navodi da parovi koji gravitiraju prema rastavi u bračnim interakcijama pokazuju više negativnosti nego pozitivnosti. On ujedno smatra da su najprediktivnije za prekid odnosa sljedeće negativne interakcije : prigovaranje, omalovažavanje, obrambeni stav i odbijanje suradnje.

Na tu se misao nastavlja istraživanje provedeno u Centru za socijalnu skrb Zagreb (Štifter, Mihalj, Bulat i Vuković, 2016.) koje pokazuje da su nepoželjna ponašanja, odnosno razlozi koje partneri navode kao uzroke razvoda komunikacijski problemi, emocionalno udaljavanje, nedostatak emocionalne podrške i poštovanja, neusklađenost partnerskih očekivanja, nedostatak instrumentalne podrške, partnersko

nasilje, financijski problemi, partnerovi roditelji kao izvor sukoba, roditeljstvo kao izvor sukoba, emocionalni/psihički problemi pojedinca i nevjera. Većina provedenih istraživanja kao najzastupljenije razloge za razvod navodi komunikacijske probleme, inkompatibilnost, nasilničko ponašanje i preljub. Također je utvrđeno da žene češće od muškaraca navode fizičko nasilje kao razlog razvoda što je slično i sa navođenjem zlouporabe alkohola. Jedno istraživanje provedeno u Nizozemskoj ističe promjene motiva za razvod braka kroz vrijeme pa tako bračni partneri (više žene) posljednjih desetljeća sve manje navode nevjeru, nasilje ili ovisnost kao razloge razvoda a sve češće inkompatibilnost, emocionalno udaljavanje i komunikacijske probleme (Štifter i suradnici, 2016.). Istraživanje provedeno u Hrvatskoj 2016. godine (Štifter i suradnici) dalo je podatak da žene statistički značajno više od muškaraca kao razloge razvoda navode nedostatak instrumentalne podrške, partnersko nasilje te emocionalne/psihičke probleme pojedinca. Istraživanje Blažeka Kokorić (2007.) pokazuje da rad na partnerskim sukobima mora biti nezaobilazni dio tretmana parova te postoji potreba za sustavnim uvođenjem programa prevencije i savjetovališnog rada radi unapređenja vještina partnera za konstruktivno rješavanje sukoba. Ovdje je važno istaći važnost postupka obiteljske medijacije. Naime ona može predstavljati priliku partnerima za usvajanje vještina kvalitetne i učinkovite komunikacije i pregovaranja s naglaskom na pozitivne interakcije.

1.2.1. Komunikacijski problemi

Budući da prilikom sagledavanja načina prevladavanja sukoba i postizanja učinkovitih i svima prihvatljivih rješenja ili dogovora ne možemo zaobići tri glavne teme, a to su percepcija, sukob i komunikacija, potrebno je spomenuti i temu komunikacije između bivših/sadašnjih partnera. Komunikacija je dio naše svakodnevnice, a većina ljudi svaki dan komunicira na različite načine s različitim ljudima. Ona ima veliki utjecaj na kvalitetu odnosa u koje smo uključeni.

Komunikacija se odvija u dva smjera i podrazumijeva razumijevanje misli i osjećaja koje izražava osoba koja govori. U komunikaciji su prisutne tri jako važne komponente, a to su osoba koja izriče poruku, sama poruka i osoba koja poruku prima. Također je važno napomenuti da razlikujemo dva oblika komunikacije; verbalnu i neverbalnu. Verbalna se sastoji od riječi, izgovorene ili napisane, a neverbalnu komunikaciju čini govor tijela. Razgovor je uspješan ako namjera, misao i izgovorena

poruka pošiljatelja poruke odgovara primljenoj poruci primatelja poruke. Zbog toga je iznimno važno stalno provjeravanje sadržaja, značenja i utjecaja primljene poruke na primatelja (Brajša, 1996. prema Ferić i Žižak, 2003.).

Interpersonalna komunikacija je mnogo više od same izmjene riječi između pošiljatelja i primatelja. Ovdje je značajno spomenuti pet Watzlawickovih zakona komunikacije (Ajduković i Hudina, 1996. prema Sladović Franz, 2009.), a to su:

- 1) nemoguće je ne komunicirati kada se dvoje ljudi može vidjeti
- 2) svaka se komunikacija sastoji od aspekta sadržaja i odnosa sugovornika
- 3) narav komunikacije odnosa uvjetovana je točkama iz kojih komunikacija počinje teći
- 4) komunikacija se može odvijati na simetričan i komplementaran način
- 5) komunikacija teče na digitalnoj i analognoj razini.

Dakle čak i sam čin ili pokušaj izbjegavanja komunikacije podrazumijeva prenošenje poruke (Sladović Franz, 2009.). Sadržajni aspekt komunikacije odnosi se na ono što se govori, a odnosni je dvojak, jedan dio ukazuje na odnos prema sadržaju, a drugi dio prema primatelju i davatelju poruke. Svaki sudionik komunikacije određeni trenutak smatra početkom komunikacije. Simetrična komunikacija podrazumijeva jednakost sudionika, a komplementarna nadređeni i podređeni položaj. Digitalna razina komunikacije odnosi se na razmjenu informacija jednoznačnim znakovima, riječima. Analogna komunikacija se odnosi na posredne znakove, neverbalne.

Osnovno je oruđe verbalne komunikacije riječ, a neverbalne položaj tijela, izraz lica, ton glasa, geste i ponašanje. Važan je dio komunikacijskog procesa dekodiranje poruke gdje se naglašava važnost socijalnog konteksta u kojem se komunikacija odvija. Svaka poruka u sebi ima sadržajnu i odnosnu razinu ili uz informaciju koju želi prenijeti pošiljatelj poruke šalje i informaciju o svom odnosu prema tom sadržaju i prema drugoj osobi.

Kroz učinkovitu komunikaciju obitelj je u mogućnosti rješavati neizbježne probleme koji se pojavljuju u svakoj obitelji. Kada je u pitanju komunikacija partnera u sukobima ona s obzirom na dinamiku odnosa među njima može biti neiskrena, nejasna i zatvorena. Neiskrena komunikacija podrazumijeva zataškavanje mišljenja, postojanje konflikata u obitelji, isticanje negativnog (Ferić i Žižak, 2003.). Nejasna komunikacija podrazumijeva nedostatak jasnog prenošenja poruka između članova obitelji dok se zatvorena komunikacija odnosi na nedostatak otvorenosti u komunikaciji. Između

ostalog neučinkovita komunikacija može voditi nizu drugih problema u obitelji kao što su konflikt, neučinkovito rješavanje problema i slabe emocionalne veze.

Kada je u pitanju obiteljska medijacija, briga o komunikaciji između sudionika je nešto čime se obiteljski medijator mora posebno pozabaviti.

Kada promatramo komunikacijske probleme kroz kontekst poteškoća prisutnih u vezi između dvoje ljudi važno je napomenuti da zbog navedenih okolnosti kod partnera izostaje suradnja što dovodi do poteškoća prilikom postizanja sporazuma o roditeljskoj skrbi (Štifter, Mihalj, Bulat i Vuković, 2016.). Obzirom na tu činjenicu možemo pretpostaviti da supružnici nisu naučili kvalitetno komunicirati i rješavati sukob što dovodi do zaključka da postoji potreba za provođenjem preventivnih i intervencijskih programa u lokalnoj zajednici te usvajanja vještina rješavanja sukoba. Postupak obiteljske medijacije ovdje je koristan jer i ako se ne postigne sporazum između supružnika, poboljšava komunikaciju između supružnika, povećava međusobno razumijevanje, pruža iskustvo učenja kako pregovarati i postizanja sporazuma u teškoj situaciji. Postupci posredovanja koji su prethodili obveznom savjetovanju i obiteljskoj medijaciji pokazali su da emocionalno udaljavanje kao razlog razvoda braka najčešće navode oni supružnici koji nisu spremni razgovarati o pravim razlozima razvoda braka. Naime uključivanje djelatnika Centra u postupak posredovanja može kod supružnika izazvati opreznu verbalizaciju o partnerskim odnosima kako stručnjaci ne bi dobili dojam lošeg ispunjavanja roditeljskih uloga supružnika. S te je strane prisutan još jedan pozitivan aspekt obiteljske medijacije zbog toga jer obiteljski medijator nema odgovornost praćenja obitelji ukoliko dođe do eventualnih poteškoće u odnosu vezano za roditeljsku skrb.

1.2.2. Nasilje u partnerskoj vezi

Kada govorimo o oblicima nepoželjnog ponašanja između partnera osim komunikacijskih problema često se navodi i nasilje. Razdoblje razdvajanja ili najava da će se to učiniti smatra se faktorom visokog rizika za pojavu ili eskalaciju nasilja. Za jedan dio parova pojava nasilja je povezana sa samim razdvajanjem dok je kod jednog dijela prisutna povijest nasilja. Vrlo je važno napomenuti da stručnjacima nije uvijek lako prepoznati partnersko nasilje, a i vrlo malo ljudi priznaje nasilje u obitelji (Pearson,

1997. prema Požega, 2020.). Također je značajna činjenica da žrtva često prihvaća nasilničko ponašanje kao normalan način funkcioniranja u odnosu.

U pravnom sustavu Republike Hrvatske nasilje je bilo koji oblik tjelesnog, psihičkog, spolnog i ekonomskog nasilja, tjelesnog kažnjavanja i ponižavajućeg postupanja te zanemarivanja osoba s invaliditetom ili starijih osoba (čl. 10. Zakona o zaštiti nasilja u obitelji, NN, 70/2017.). Prema Ajduković i sur. (2000. prema Požega, 2020.) nasilje u partnerskim odnosima odnosi se na sustavni obrazac zlostavljajućeg ponašanja koje se zbiva tijekom duljeg vremena, a koje se čini u svrhu kontrole, dominacije i zastrašivanja.

Razlikujemo četiri oblika nasilja koji se razlikuju po uzrocima, dinamici i posljedicama, a to su situacijsko nasilje, nasilje koje karakterizira prisila i kontrola, nasilje kao reakcija na napad i nasilje potaknuto razvodom ili razdvajanjem (Kelly i Johnson, 2008. prema Požega, 2020.). Za medijatora je značajno imati sposobnost prepoznavanja različitih oblika nasilja što utječe na procjenu rizika te donošenje odluke o provođenju obiteljske medijacije. Jedan dio stručnjaka zagovara upotrebu medijacije u situacijama nasilja, a jedan dio stručnjaka se tome protivi. Stručnjaci koji se tome protive ističe da žrtva nasilja često nema dovoljno kapaciteta da slobodno i bez straha pregovara sa svojim zlostavljačem slijedom čega treba voditi računa o neravnoteži moći. Dio stručnjaka koji zagovara provođenje obiteljske medijacije u slučajevima nasilja u obitelji poziva se upravo na argument obučenosti medijatora da svojim tehnikama doprinosi uravnoteženju moći, a prednosti navedenog procesa vide u povećanju samoodređenja sudionika, promoviranju najboljeg interesa djeteta i smanjivanju ekonomskih troškova. Nadalje, rad medijatora svakako zahtijeva brigu o komunikaciji između strana u sukobu te u slučajevima obiteljskog nasilja zahtijeva ulaganje dodatnih napora s njegove strane. To je značajno jer medijator mora voditi računa o stvaranju sigurnih uvjeta i prepoznavanju ravnoteže moći ako je to ikako moguće.

1.2.3. Neusklađenost partnerskih očekivanja

Pojedinci se u bliskim odnosima osjećaju nezadovoljno kada omjer davanja i primanja nije isti za oba partnera. Nezadovoljstvo je prisutno kod povlaštenih jer se osjećaju krivima što dobivaju više nego što misle da zaslužuju i prikraćenima jer dobivaju manje nego što misle da zaslužuju (Hewstone i Stroebe, 2001.). Prema

Clarku i Millsu (1979. prema Hewstone i Stroebe, 2001.) romantični odnos nije odnos razmjene s očekivanjem da se uzvrća za ono što partneri rade jedan za drugoga već prije odnos zajedništva u kojem partneri odgovaraju jedan drugome na potrebe.

U skladu s time nezadovoljni obično čine neprilagođene atribucije, odnosno oni su skloni da za probleme u odnosu okrive svog partnera i da vide svoje i partnerovo ponašanje u vezi s problemom kao opće obrasce ponašanja koji utječu i na druga ponašanja u njihovom braku (Hewstone i Stroebe, 2001.). Pojedinci u narušenim odnosima ne percipiraju teškoće u partnerskom odnosu kao nešto što bi trebalo rješavati već kao teške, stabilne probleme koji su trajno prisutni u njihovom odnosu.

1.2.4. Neprimjerna ponašanja partnera u prisutnosti maloljetne djece i sukobi oko roditeljstva

Djeca čiji se roditelji razvode suočeni su s time da njihovi roditelji, zbog bilo kojeg razloga, sve svoje probleme jednako ističu (probleme u odnosu, sukobe oko novca, borbu za skrbništvo, mjesečnu alimentaciju) iako su dobrobit i interesi djece vrlo često manje važni jer s tim pitanjima roditelji zadnje bave (Rodriguez, 2007.). Djetetu nema važnije veze od one sa svojim roditeljima jer mu pruža utočište od okoline pa tako kada dođe do rastave dijete ulaže veliki napor da bi vratilo nekadašnju obiteljsku ravnotežu. Tako djeca koja su osjetljiva na emocionalna stanja svojih roditelja brzo preuzimaju različite uloge kako bi ublažile vlastitu bol i podnijele strah od budućih gubitaka, npr. ako otac koji je napustio obitelj viče na svoju suprugu pred djetetom, dijete može povremeno preuzeti ulogu spasitelja majke na način da se suprotstavi ocu. Vrlo često (Rodriguez, 2007.) supružnici opterećeni neprijateljstvom i predbacivanjem prestaju komunicirati, što im onemogućava da se spremno suoče s prvim pitanjem, a to je organiziranje odnosno planiranje zajedničke skrbi o djeci. Ni jedno dijete se ne bi smjelo naći u situaciji da mora birati ljubav između dva roditelja i roditelji dijete ne bi nikada smjeli opterećivati sa:

- predbacivanjem vezanim za ponašanje primarne obitelji oba supružnika, odnosno ponašanja roditelje partnera ili partnerice
- osobnim događajima iz prošlosti koji služe da se ocrni partnera koji napušta dom
- seksualnim problemima supružnika

- novčanim razmiricama
- temama koje jednog od bračnih drugova pokazuju kao nepouzdanu osobu
- uspoređivanjem i kritiziranjem (Rodríguez, 2007.).

Vrlo često se djeca u postupcima razvoda braka osjećaju krivima pa tako nepoželjna ponašanja kao ona koja su ranije navedena mogu imati štetne učinke na djecu. Postoje strategije ponašanja u razvodu odnosno prilikom razdvajanja koje mogu pomoći da se dijete ne osjeća odgovornim za razvod:

- supružnici trebaju djetetu pokazati da ga puno vole i da se slažu u tome da će ga zauvijek čuvati,
- roditelj treba umiriti svoje dijete da će roditelj s kojim dijete ne stanuje posjećivati,
- roditelj s kojim dijete stanuje treba dozvoliti djetetu da mu priča kako mu je bilo lijepo s drugim roditeljem,
- objasniti djetetu da je razvod konačna odluka,
- roditelj ne smije tražiti od djeteta da bude odano samo jednom roditelju,
- osigurati da može dalje viđati drugog roditelja,
- ne prisiljavati ga da se ponaša kao otac ili majka manje braće (Rodríguez 2007.).

U postupku obiteljske medijacije zadaća je medijatora da roditeljima pomogne da pripreme djecu za razdvajanje te da osim svojih potreba i interesa tijekom postupka budu iznesene potrebe i interesi maloljetne djece. Zato je ovdje značajna obiteljska medijacija jer partneri vrlo često preplavljeni vlastitim osjećajima ne vide potrebe maloljetne djece.

2. CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog rada je steći dublji uvid u procese socijalne percepcije koji su prisutni kod sudionika sukoba, odnosno utvrditi ulogu i percipirani utjecaj atribucije partnerovog nepoželjnog ponašanja u intimnim vezama na daljnji odnos s partnerom. Dublji uvid u procese socijalne percepcije sudionika sukoba je značajan radi boljeg razumijevanja dinamike partnerskih odnosa, posebno kod narušenih partnerskih odnosa između roditelja maloljetne djece.

Do ostvarenja navedenog cilja pokušali smo doći kroz kvalitativno istraživanje s osobama u procesu razvoda braka ili prekida izvanbračne zajednice, kako bismo odgovorili na sljedeća istraživačka pitanja:

- 1) Kako sudionici opisuju partnerova nepoželjna ponašanja koja predstavljaju prepreke postizanju sporazuma o roditeljskoj skrbi?
- 2) Kako sudionici opisuju načine atribuiranja partnerovih nepoželjnih ponašanja?
- 3) Kako partneri doživljavaju posljedice načina atribuiranja partnerovih nepoželjnih ponašanja?

Odgovori na navedena istraživačka pitanja su značajni jer mogu pomoći stručnjacima i partnerima u postizanju sporazuma oko organiziranju njihova života nakon prekida bračne ili izvanbračne zajednice.

3. METODA ISTRAŽIVANJA

U skladu s postavljenim ciljem istraživanja koristio se kvalitativni pristup, a podaci su prikupljeni pomoću polustrukturiranog intervjua koji se provodio s partnerima koji ulaze u postupak obiteljske medijacije ili koji su prošli postupak obiteljske medijacije, a koji su bili spremni dobrovoljno, bez ikakvih pritisaka sudjelovati u istraživanju.

3.1. Sudionici

Za sudjelovanje u istraživanju odabrane su osobe koje su participirale u postupcima obiteljske medijacije tijekom 2017., 2018., 2019., 2020. i 2021. godine u Centru za socijalnu skrb Ivanec. Za provođenje istraživanja su kontaktirane 24 osobe, a 10-tero njih nije bilo dobrovoljno za sudjelovati u istraživanju. Sudionicima istraživanja je prije provođenja istraživanja naglašena povjerljivost istraživanja. Istima je objašnjeno da je sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno te da odbijanje davanja pristanka za sudjelovanje u intervjuu neće po njih imati apsolutno nikakve posljedice. Također su informirani da u bilo kojem trenutku, ukoliko žele, mogu povući svoje podatke na način da će istraživač pred njima uništiti materijal. Pojašnjeno im je da će samo istraživačica imati pristup podacima, a u transkriptu intervjua korištene su oznake za identifikaciju umjesto imena ispitanika.

Ukupno je sudjelovalo 14 sudionika koji su potpisali pristanak i koji su se svojevrijem odazvali provođenju istraživanja. Od toga je devet sudionika bilo ženskog, a pet muškog spola.

3.2. Metoda prikupljanja podataka

U ovom istraživanju kao metoda prikupljanja podataka korišten je polustrukturirani intervjui. Karakteristike polustrukturiranog intervjua su otvorena pitanja te ispitivanje vođeno prosudbom istraživača (Gillham, 2005.). Dakle, polustrukturirani intervjui unaprijed je određen istim protokolom za sve sudionike koji sadrži otvoreni tip pitanja, a ukoliko se zadanim protokolom ne dobije zadovoljavajući

odgovor, ispitivaču je dopušteno postavljanje potpitanja da se odgovori sudionika nadopune.

Opisanu metodu smatrala sam najprikladnijom za ovo istraživanje jer sudionicima omogućava slobodu u odgovaranju na pitanja, dakle sudionici su otvoreno i slobodno mogli iznositi svoja mišljenja koja imaju o temi istraživanja. Time sam nastojala osigurati dubinu, kvalitetu i opširnost njihovih odgovora što je važno kako bi se dobio što bolji uvid u temu istraživanja jer o njoj nema mnogo dosadašnjih spoznaja. Intervjui su održani individualno. Od svakog sam sudionika tražila da mi opiše situaciju u kojoj se njezin/njegov partner ponašao na način da je ispoljavao nepoželjno ponašanje, tražeći da mi opišu situaciju koja se dogodila. Potom su uslijedila pitanja o uzrocima nepoželjnog ponašanja partnera, zatim pitanja o načinu donošenja atribucija o nepoželjnom ponašanju partnera. Potom su uslijedila pitanja da li je sudionik istraživanja na bilo koji način podijelio svoja razmišljanja o ponašanju partnera s nekim, te je li isto podijelio sa svojim partnerom. Slijedila su pitanja o tome kako je isti na to reagirao i kako je nakon toga izgledao njihov odnos i komunikacija te posljednje pitanje pomaže li percipirani uzroci partnerovog nepoželjnog ponašanja kvaliteti njihova odnosa.

3.3. Postupak provedbe istraživanja

Prije početka istraživanja sukladno uputi Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku od 10.12.2018. godine zatražena je suglasnost Stručnog vijeća Centra za socijalnu skrb Ivanec za provođenje istraživanja, a temeljem članka 138. i 159. Zakona o socijalnoj skrbi kojim je propisana uloga stručnog vijeća Centra da raspravlja i daje mišljenja o stručnim pitanjima koja se odnose na djelatnost socijalne skrbi, uključujući davanje suglasnosti za provođenje istraživanja. Na održanoj je sjednici dobivena suglasnost svih stručnih radnika za provođenje istraživanja.

Istraživanje je provedeno na način da su telefonom kontaktirane osobe koje su tijekom proteklih pet godina sudjelovali u postupcima obiteljske medijacije u Centru za socijalnu skrb Ivanec. Nakon što im je putem telefona objašnjen postupak istraživanja te ostale potrebne informacije o samom istraživanju zatražen je usmeni pristanak za sudjelovanje. Nakon što su osobe dale usmeni pristanak za sudjelovanje dogovoren je dolazak u Centar za socijalnu skrb Ivanec gdje je provedeno istraživanje u

popodnevnim satima, prema mogućnosti i obvezama sudionika istraživanja. Sudionici su zbog trenutne epidemiološke situacije kao i ispitivačica poštovali aktualne epidemiološke mjere koje su vrijedile za sve osobe koje ulaze u prostorije Centra. Potom su sudionici intervjuirani na način da je sam intervju sniman mobitelom, a sadržaj intervjua je nakon transkripcije teksta uništen. Istraživanje se provodilo u periodu od 17.1.2021. do 1.5.2022. godine. Duljina trajanja intervjua se razlikovala pa je tako duljina trajanja intervjua bila od 10 minuta do 40 minuta, a u prosjeku je iznosila 20 minuta.

4. REZULTATI

U ovom dijelu rada slijedi prikaz dobivenih rezultata na temelju provedene tematske analize. Istraživanje se provodilo pomoću polustrukturiranog intervjua koji je ispitivač provodio sa svakim sudionikom prema unaprijed zadanom protokolu za provedbu intervjua.

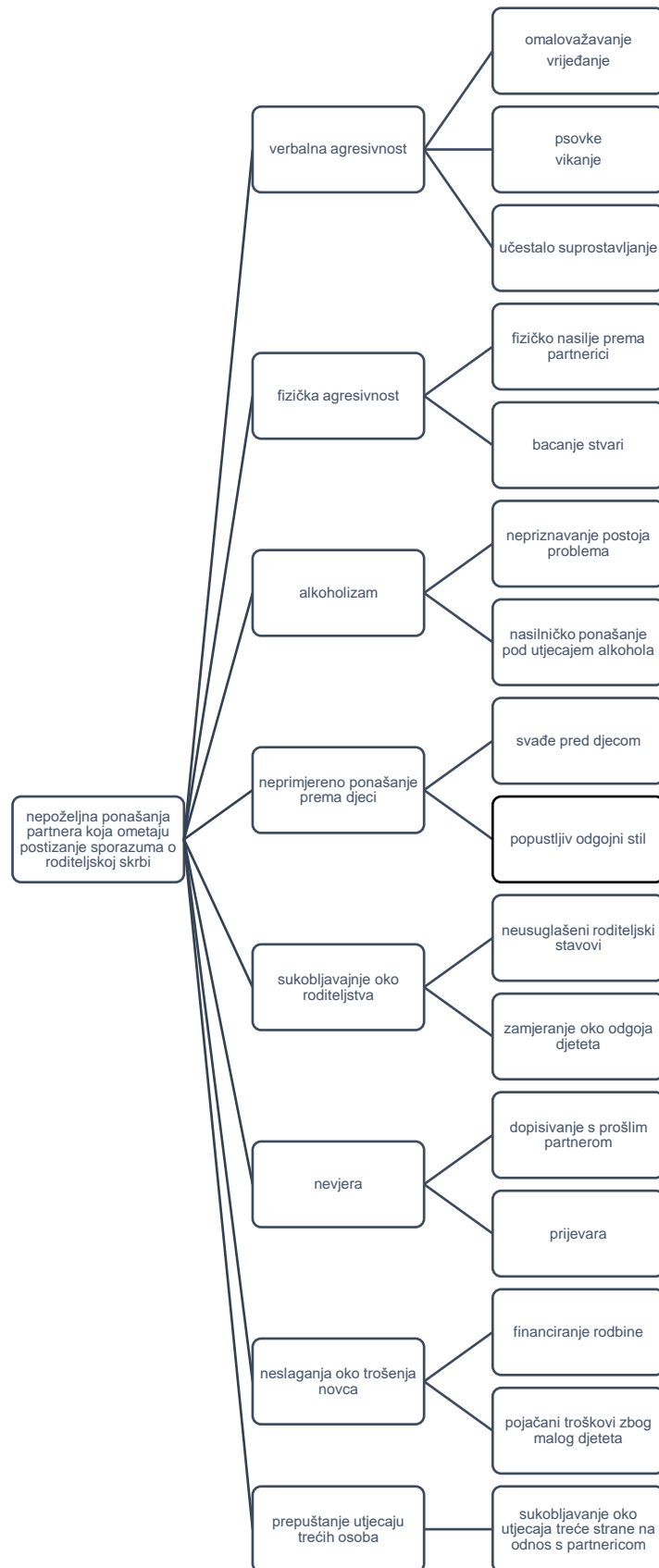
Pri kvalitativnoj obradi podataka koristili smo postupak tematske analize kojom se identificira, analizira i izvještava o obrascima ili temama. Teme su definirane kao dijelovi cjelina prikupljenih podataka koji su važni za pojedino istraživačko pitanje. Nakon preslušavanja audio zapisa izrađeni su transkripti razgovora koji su predstavljali temelj za daljnju analizu. Nakon toga slijedilo je čitanje transkripata te je nakon toga napravljena selekcija dijelova teksta u svrhu daljnje analize.

Prikupljenim podacima su se potom pripisivali pojmovi koji su prikazivali kratak opis sadržaja manjih dijelova podataka. Uslijedila je analiza navedenih pojmova te uočavanje zajedničkih elemenata pojmova koji sačinjavaju određene pod teme. kodirani su kako bi se prepoznali pojedini dijelovi teksta odnosno podataka koji odgovaraju različitim temama. Svakom podatku iz transkripta pripisan je odgovarajući kod kako bi se prepoznali pojedini dijelovi podataka koji odgovaraju različitim temama. Pod teme su se nakon toga grupirale u veće teme koje u osnovi predstavljaju odgovore na istraživačka pitanja iz ovog rada.

4.1. Nepoželjna ponašanja partnera koja ometaju postizanje sporazuma o roditeljskoj skrbi

Kako sudionici opisuju partnerova nepoželjna ponašanja koja predstavljaju prepreke postizanju sporazuma o roditeljskoj skrbi bilo je prvo istraživačko pitanje. Analizom odgovora sudionika/ica istraživanja o tome kakva nepoželjna ponašanja od strane svojih partnera doživljavaju, a koja predstavljaju prepreku postizanju sporazuma o roditeljskoj skrbi dobiveno je osam tema; 1) verbalna agresivnost, 2) fizička agresivnost, 3) alkoholizam, 4) neprimjereno ponašanje prema djeci, 5) sukobljavanje oko roditeljstva, 6) nevjera, 7) neslaganje oko trošenja novca i 8) prepuštanje utjecaju trećih osoba.

Navedene teme i pod teme grafički su prikazane na Slici 2.

Slika 2. Nepoželjna ponašanja partnera koja predstavljaju prepreku postizanju sporazuma o roditeljskoj skrbi

Analiza podataka utvrdila je temu **verbalne agresivnosti** kao oblika nepoželjnog ponašanja partnera koja se očitovala kroz nekoliko podtema koje su se odnosile na to da je partner sudionice/ika istraživanja:

- omalovažavao ili vrijeđao sudionicu/ika (*„On je znao nešto iskomentirati i onda je očekivao moj odgovor, moju reakciju da to bude konflikt opet pred djecom, u svakom je ponašanju bilo da se mene omalovažava na način da ja nešto nisam dobro napravila“ (I1), „Vrijeđao me, ti ne vrijediš ništa, ti, tvoji roditelji, tvoj posao“ (I10), „Vrijeđao me, govorio je ružne stvari (I7)),*
- govorio/ila psovke ili je vikao/la (*Nikad nije bilo nasilničkog ponašanja, više psihički, bezobrazne riječi, bilo je povišenih tonova, psovki, teške riječi koje bi me povrijedile, bio je pijan“ (I5), „On je došao doma, rekao je da ja nisam ništa skuhala, da nisam čistila, otišao bi klijeti, napio se, počeo je vriskati“ (I2)),*
- učestalo se suprotstavljao/la (*„On je znao nešto iskomentirati i onda je očekivao moj odgovor, moju reakciju da to bude konflikt“ (I1)), („Dosta je svadljiva, dosta je teško s njom pričati, s njom zapravo nema razgovora, malo je primitivna, na svaku moju rečenicu mi proturječi, ona meni stalno kontrira (I3)).*

Sudionici/ice istraživanja osim verbalne agresivnosti partnera spominju temu **fizičke agresivnosti** prema partnerici ili bacanje stvari pa tako sudionice istraživanja opisuju:

- teži oblik fizičkog nasilja koje partner ispoljava prema partnerici (*„On je došao doma, rekao je da ja nisam ništa skuhala, da nisam čistila, otišao bi klijeti, napio se, počeo je vriskati, mene tući, govorio je da idemo van iz njegove kuće, vrijeđao me, a zadnja situacija, ja sam se spakirala, prijavila sam ga policiji“ (I2)), ili*
- bacanje stvari (*„Oko djeteta smo se znali prepirati, dok je on djetetu dozvolio neke stvari koje nisu za njega, kao vožnja motorom ili traktorom ili tako nešto, ja bi mu nešto rekla, a on se razljutio, znao je vikati, tući po ormaru, razbacivati stvari, vrijeđao me, govorio je ružne stvari (I7)).*

Osim fizičke i verbalne agresivnosti sudionici/ice navode **alkoholizam** kao prepreku postizanju sporazuma o roditeljskoj skrbi. Ova tema iskazivala se kroz podteme koje su se odnosile na:

- nasilničko ponašanje koje se događa kada je partner/ica pod utjecajem alkohola (...*„Nikad nije bilo nasilničkog ponašanja, više psihički, bezobrazne riječi, bilo je povišenih tonova, psovki, teške riječi koje bi me povrijedile, bio je pijan“ (I5), „Te situacije su većinom bile vezane za prekomjerno konzumiranje alkohola, tada bi to bili jako ružni razgovori, vrijeđanje, bilo ih je i kada alkohol nije bio u pitanju ali kada bi bio alkohol onda bi bile intenzivnije, ja tada ne bi smjela prigovoriti, samo od sebe bi došlo do nekakve svađe, vrijeđanja i ružnih riječi (I14))*

- nepriznavanje postojanja problema alkoholizma (...*„Prilikom konzumacije alkohola, u to doba on je uvijek bio bezobrazan jako, ljut je bio na sve, vrijeđao me i prijetio mi je, a kada je taj dan prošao, kada je došlo jutro on je to zaboravio, govorio je da se toga ne sjeća, omalovažavao me kao da ništa ne vrijedim, nije bio zadovoljan mojim poslom, gdje ja radim, krenula je velika ljubomora (I10)).*

Poteškoće s ponašanjem partnera uslijed prekomjerne konzumacije alkohola prijavljuju sudionice istraživanja ženskog spola.

Sljedeća tema opisa nepoželjnog ponašanja partnera koja ometa postizanje sporazuma o zajedničkoj roditeljskoj skrbi jesu **nepريمjerena ponašanja prema djeci** i to svađe pred djecom i popustljiv odgojni stil. Tako neki sudionici opisuju partnerova ponašanja kojima su bili izloženi, a koja su uključivala međusobne konflikte koji su se događali u prisutnosti djece (...*„On mi nije mogao direktno reći nego preko djece, on je znao nešto iskomentirati i onda je očekivao moj odgovor, moju reakciju da to bude konflikt opet pred djecom“ (I1), „Objasnila sam mu da pred djetetom ne smijemo povisiti ton i raspravljati kada je dijete u pitanju i kada je dijete prisutno, ono sve što dogovorimo to radimo sami kada dijete nije blizu“ (I4)).*

Kao nepoželjno ponašanje sudionici/ice prepoznaju i popustljiv odgojni stil od strane partnera (*„Oko djeteta smo se znali prepirati, dok je on djetetu dozvolio neke stvari koje nisu za njega, kao vožnja motorom ili traktorom ili tako nešto, (I7)).*

Vrlo sličan oblik nepoželjnog ponašanja ali usmjeren na partnere međusobno je **sukobljavanje oko roditeljstva**. Kod ove teme roditelji :

- imaju neusuglašene roditeljske stavove oko čega se ne mogu dogovoriti (. „*S malim je trebalo sjediti i raditi zadaće i takve stvari, nije mu se dala raditi zadaća pa je onda došlo do konflikta, jer sam ja znala opominjati maloga pa je govorio da vičem na njega, oko djeteta smo se znali prepirati, dok je on djetetu dozvolio neke stvari koje nisu za njega, kao vožnja motorom ili traktorom (17))* i
- iskazuju zamjerenje oko odgoja djeteta (...„*Kada je dijete kod nje dijete ne ide u vrtić, a kada je kod mene ide u vrtić i onda se dogodi korona pa se odmah prebacuje krivica pa što nismo mogli sada ne poslati dijete u vrtić, to su neke situacije koje nisu normalne reakcije...majka koja doji dijete ode da se javi na telefon, pa sitne provokacije preko mobitela*“ (18)).

Iz izjava sudionika/ica istraživanja zabilježena su dva slučaja **doživljavanja nevjere** koja se očituju kroz

- komunikaciju s bivšim partnerom (...„*konstantno se dopisivala s bivšim meni iza leđa*“ (16))
- prevaru (...„*Kada joj nije pasalo imala je opciju da je otišla tamo (16), „Nisam to više mogao slušati i onda je bil preljub, a sada je gotovo*“ (13).

Temu nevjere opisuju ispitanici muškog spola.

Ponašanja koja predstavljaju prepreku postizanju sporazuma oko roditeljske skrbi uključivala su i **neslaganja oko trošenja novca**. U okviru ove teme, sudionici istraživanja opisuju:

- pojačane troškove zbog malog djeteta (...„*Možda je očekivao moje razumijevanje ali kada imate malu bebu onda vam nije na pameti kako se netko drugi osjeća (113)* i
- financiranje rodbine (...„*Rasprava oko novca, da se određeni dio novca potrošio kod njegovih doma*“ (113)).

Posljednja kategorija nepoželjnog ponašanja partnera značajna u odnosu partnera koja je prepreka njihovom dogovoru oko zajedničke brige o djeci nakon prekida jest **prepuštanje utjecaju trećih osoba** odnosno sukobljavanje oko utjecaja treće strane na ponašanje partnera ili partnerice prema sudioniku istraživanja (...„*Ona je stala na stranu druge osobe, a nisam htio previše diskutirati jer sam vidio da to vodi svađi*“

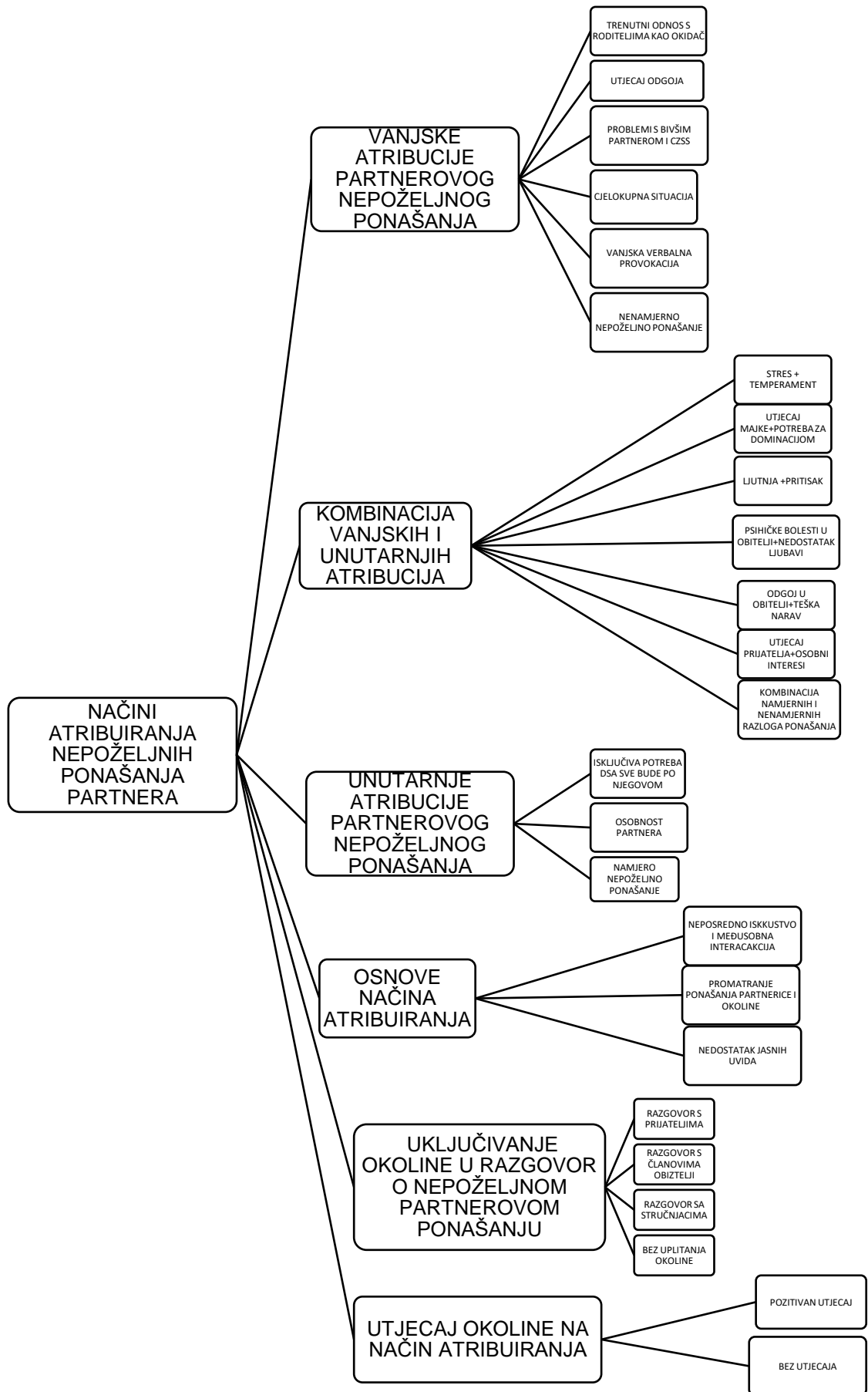
(I12) „Svađa oko obiteljske situacije i jedne i druge, bilo je dosta situacija da njoj smeta situacija doma s ocem i majkom, znala me bocnuti“ (I11).

4. 2. Načini atribuiranja nepoželjnih ponašanja partnera

Nakon što je u okviru prvog istraživačkog pitanja utvrđeno kakva nepoželjna ponašanja u odnosu doživljavaju sudionici/ice istraživanja, u okviru drugog istraživačkog pitanja trebalo je utvrditi kako sudionici/ce pripisuju uzroke nepoželjnog ponašanja partnera odnosno kakve atribucije oni donose o partnerovom nepoželjnom ponašanju.

Iz podataka koje su dali sudionici istraživanja utvrđene su sljedeće teme: s obzirom na mjesto uzročnosti razlikovale su se (1) vanjske atribucije, (2) kombinacija vanjskih i unutarnjih atribucija, te (3) unutarnje atribucije partnerovog nepoželjnog ponašanja. Utvrđena je i tema koja se odnosila na osnove temeljem kojih su se donosile atribucije (4), kao i tema uključivanja okoline u razgovor o nepoželjnom ponašanju partnera (5) te tema utjecaja okoline na načine atribuiranja (6).

Teme i pod teme utvrđene u okviru drugog istraživačkog pitanja prikazane su na Slici 3.

Slika 3. Načini atribuiranja nepoželjnih ponašanja partnera

Kada promatramo **vanjske atribucije nepoželjnog ponašanja partnera** koje sudionici istraživanja za svoje bivše partnere navode možemo razlikovati šest različitih podtema vanjskih vrsta utjecaja koje su prikazane na Slici 3., uz ostale načine atribuiranja nepoželjnog partnerovog ponašanja.

U okviru vanjskih atribucija koje sudionici istraživanja donose vidimo da značajnu ulogu u objašnjavanju uzroka partnerovog nepoželjnog ponašanja ima aktualni odnos s roditeljima (*„Zaključili smo da bi vjerojatno naš odnos bio drugačiji da nismo bili u toj okolini i da sve to nije utjecalo tako na njega, da si nije mogao drugo financijski priuštiti, okolina utječe jako na njega, uvijek je imao opravdanje zašto, odnos s roditeljima je bio okidač“ (I14)*).

Daljnjom analizom podataka otkrivena je podtema koja se odnosi na utjecaj odgoja na partnerovo ponašanje (*„Pa vjerojatno situacija doma, takav odnos doma, ni kod mene nije bajno, ni kod nje, pa se vjerojatno to preslika, bilo je dosta situacija da njoj smeta situacija doma, s ocem i majkom, kada se makne od te cijele situacije skroz je druga osoba“ (I11)*, *„Mislim da je ona takva zbog svojih, ona je tako odgojena, loše je to, njezina mama i sestra su takve“ (I3)*).

Utjecaj drugih osoba na ispoljavanje nepoželjnog ponašanja od strane partnera prepoznaje sudionik koji je ranije opisivao nevjeru kao oblik nepoželjnog ponašanja partnerice (*„Imala je probleme s bivšim, bile su na neki način prisutne ucjene s njegove strane, imala je probleme s Centrom iz, možda se bojala nečega“ (I6)*).

Trenutna životna situacija u kojoj se partner sudionika/ice istraživanja našao prepoznata je također kao uzrok vanjske atribucije (*„Mislim da se tako ponaša zbog cijele situacije, nije očekivao da se ne bude mogao prilagoditi situaciji“ (I13)*

Percipirana verbalna provokacija, odnosno ono što je sudionica istraživanja govorila svojem partneru, također je prepoznato kao uzrok za pojavu partnerovog nepoželjnog ponašanja, odnosno njegovu reakciju na izjave sudionice (*„Njemu je zasmetalo što se ja nisam s njim složila, to je njega zasmetalo i on je reagirao, možda je s moje strane bilo nekih riječi koje nisam smjela reći, inače on nije takav, nije nasilan ali eto dogodilo se, nije on takav da bi reagirao burno, nije on takva osoba, ima neku svoju viziju u glavi*

kako nešto treba biti, isprovociran je od strane okoline, kada nešto krivo kažem on onda odreagira“ (14)).

Vanjske atribucije partnerovog nepoželjnog ponašanja zahvatile su i temu namjere ponašanja. Tako je četvero sudionika partnerovo nepoželjno ponašanje smatralo nenamjernim („*Smatram da to možda nije namjerno, smatram da je problem odgoj u ranom djetinjstvu, neke stvari kada je njegova majka koja ga je odgajala je trebala drugačije postupiti“ (19), „Mislim da si ne može pomoći, ljuta je na sve“ (112), „Imaš osjećaj da je namjerno ali mislim da nije“ (111), „Nenamjerno jer je pod utjecajem drugih“ (17). Iz navedenih se izjava može pretpostaviti da sudionici istraživanja uzroke nenamjernog nepoželjnog ponašanja vide u odgoju i okolini.*

Sljedeća tema koja je utvrđena u atribucijama partnerovog ponašanja uključivala je **kombinaciju unutarnjih i vanjskih atribucija nepoželjnog ponašanja**. Naime, jedan dio sudionik/ica istraživanja izjavljuje da smatra da su nepoželjna ponašanja partnera dijelom prisutna zbog unutarnjih atribucija, a dijelom zbog vanjskih atribucija.

Kao što je vidljivo iz izjava sudionika/ica istraživanja stres je prema njihovom mišljenju značajan uzrok nepoželjnog ponašanja partnera, posebice kada je u kombinaciji s temperamentom partnera sudionika/ica istraživanja („*Valjda jer sam ja podnijela zahtjev za razvod, uvijek je to bila reakcija na nešto što se dogodilo (15) da bi ujedno navela „temperamentan je, brzo plane, ali mislim da utjecaj na njega ima stres“*). Ovdje sudionica istraživanja vidi svoje ponašanje kao nešto što je dovelo do reakcije odnosno nepoželjnog ponašanja partnera kojemu je sklon zbog unutarnjih obilježja.

Potreba za dominacijom od strane partnera zajedno s utjecajem majke prepoznata je kao uzrok partnerovog nepoželjnog ponašanja („*On želi dominirati u svemu, a ne može, nad njim dominira mama pa onda bi on dominirao nad nečim“*, „*Majka je imala veliki utjecaj na njega“ (19)*).

U okviru ove teme kombinacije unutarnjih i vanjskih atribucija, navodimo i rezultat da jedna sudionica među uzrocima partnerovog nepoželjnog ponašanja prepoznaje utjecaj prijatelja na partnera da bi uz to spomenula da su uzroci ponašanja partnera prisutni zbog njegovih osobnih interesa („*Sad je pod utjecajem prijatelja, prijatelji ga*

voze, kažu mu neka se vratim, rodbina mu kaže, točno vidim kako piše, on nikada ne bi te poruke pisao da ne sjedi pored nekog prijatelja i da oni njemu ne kažu, a on je njima napričao gluposti“, „On to radi zbog sebe, on hoće skrbništvo nad oba djeteta, on hoće meni oduzeti sva prava“ (I2).

Pritisak okoline kao vanjska atribucija zajedno s ljutnjom prepoznatom kod partnerice sudionika istraživanja kao unutarnjom atribucijom predstavlja još jedan primjer kombinacije zaključaka o uzrocima nepoželjnog ponašanja partnera (*„Vjerojatno se tako ponaša jer je bila ljuta, ali ne znam je li ljuta na mene ili na osobu koja se miješala, mislim da je ljuta praktički na sve, mislim da je uzrok ljutnje situacija, mislim da je pod pritiskom“ (I12)*) gdje je značajna uloga trenutnih okolnosti u kojima se partnerica sudionika istraživanja nalazi ali i njezina reakcija na navedene okolnosti.

Nedostatak ljubavi zajedno sa prisutnošću psihičkih bolesti u obitelji za sudionicu istraživanja čini glavni razlog nepoželjnog ponašanja partnera (*„Mislim da on ima veliki problem u odnosu sa mamom i sestrom, otpočetak nije ušao u brak sa razlogom ljubavi, to je kod njega valjda bilo radi reda, imao je podršku sestre, mama ima schizofreniju, a otac je imao podvojenju ličnost, njegova mama i sestra su uvijek bile uzrok“ (I1)*).

Još jedan primjer ovog istovremenog korištenja i unutarnje i vanjske atribucije je navođenje partneričinog karaktera odnosno 'teške naravi' u kombinaciji s odgojem u primarnoj obitelji kao uzroka partneričinog nepoželjnog ponašanja (*„Teško mi je to reći, da li su ljudi možda ljubomorni ili osvetoljubivi kada više ne žive zajedno, možda neki inat, neka potreba, nešto što čovjek nije dobio iz svoje obitelji i vjerojatno se tako roditelji ponašaju prema nama, pa tako čovjek to prenosi iz obitelji, rekao bi da je to više stvar odgoja, karaktera i teške naravi“ (I8)*).

Iz izjava sudionica/ka istraživanja na pitanje o uzrocima partnerovog nepoželjnog ponašanja dobivene su informacije o kombinaciji namjernih i nenamjernih razloga ponašanja gdje se sudionici/ice istraživanja ne mogu točno odrediti namjeru ponašanja (*„Smatram da to možda nije namjerno, smatram da je problem odgoj u ranom djetinjstvu, neke stvari kada je njegova majka koja ga je odgajala je trebala drugačije postupiti“ (I9)*, *„Mislim da si ne može pomoći, ljuta je na sve“ (I12)*, *„Imaš osjećaj da je*

namjerno ali mislim da nije“ (I11), „Nenamjerno jer je pod utjecajem drugih“ (I7). Obzirom na izjave sudionica/ika istraživanja stječe se dojam da svojim partnerima pripisuju manju kontrolu nad vanjskim ali i unutarnjim percipiranim uzrocima nepoželjnog ponašanja.

Osim navedenih vanjskih atribucija, te kombinacije unutarnjih i vanjskih atribucija u odgovorima manjeg dijela sudionika istraživanja pojavljivala se i tema **unutarnjih atribucija partnerovog nepoželjnog ponašanja.**

Potreba za dominacijom odnosno potreba da sve 'bude po njegovom' osobina je partnera koja je prepoznata od strane sudionice istraživanja kao značajna prepreka postizanju sporazuma o roditeljskoj skrbi (*„ne mislim da je okolina imala utjecaj, isključivo je proizlazilo iz njega, sve je trebalo biti kako je on htio (I10)*). Osim potreba za dominacijom unutarnju atribuciju partnerovog nepoželjnog ponašanja predstavlja njegova osobnost (*„Pa da iz njega to proizlazi“ (I1)*).

Budući da je riječ o unutarnjim atribucijama partnerovog nepoželjnog ponašanja važno je promotriti odgovore sudionika istraživanja o tome smatraju li nepoželjno ponašanje partnera namjernim ili ne. Rezultati su pokazali da sudionici uglavnom navode da je riječ o namjernom ponašanju (*„On mene namjerno provocira, kada ne možeš čovjeku drugačije nauditi onda mu trebaš ono što je zeznuo stavljati pod nos, većinu toga je svjesno radio“ (I1)*).

Važno je spomenuti da ponašanje partnera, za koje sudionici/ice istraživanja donose vanjske atribucije na način da uzroke partnerovom ponašanju pripisuju trenutnom odnosu s roditeljima, te odgoju ili za koje donose vanjske i unutarnje atribucije zajedno (utjecaj prijatelja zajedno s osobnim interesima partnera sudionika istraživanja, psihičke bolesti u obitelji i nedostatak ljubavi, vanjska verbalna provokacija sudionice istraživanja prema partneru) ili donose samo unutarnje atribucije takvo ponašanje smatraju namjernim: (*„Namjerno, govori mi ružne riječi“ (I2), „Ponekad namjernim, da, traži sitnice, na primjer kaže mi da se ja ne brinem za svoje dijete“ (I4), „Po njegovom nenamjerno, možda i je nenamjerno ali meni je nedopustivo, moraš se moći kontrolirati“ (I14), („To su vam provokacije, namjerno vam se ona prema meni tako*

ponaša“ (13). Slijedom toga možemo pretpostaviti da bilo da su donijete unutarnje ili vanjske atribucije sudionici/ice ovog istraživanja namjeru u ponašanju svojih partnera vide različito. Neki, iako su ranije donosili vanjske atribucije nepoželjnog ponašanja, ovo ponašanje vide namjernim. Drugi namjernim vide ponašanje za koje su ranije donosili unutarnje atribucije.

Sudionici/ice ovog istraživanja opisuju različite vrste atribucija donijete za nepoželjno ponašanja partnera, a **osnova načina atribuiranja** se kod sudionika istraživanja razlikuje. Kada promotrimo načine na koje su oni donosili svoja opažanja o ponašanjima partnera s kojima su u prekidu veze uočava se nedostatak uvida kod jednog dijela sudionika istraživanja, potom neposredno iskustvo i međusobna interakcija s partnerom ali i opservacija partnera, odnosno njegova ponašanja i okoline.

Atribucije nepoželjnih ponašanja partnera/ice iznijete u intervjuu donijete su na temelju percepcije sudionika istraživanja. Percepciji ponašanja prethodila je međusobna interakcija s partnerom ili opažanje ponašanja partnera u interakciji s okolinom. Većina sudionika/ica odgovore temelji na razmjeni ponašanja s partnerom; (*„Suživot, upoznaš nekoga, vidiš što na njega utječe“ (114)*), (*„Na temelju toga što sam vidjela kako je komunicirao“ (19)*), (*„Godinu dana smo živjeli skupa, ona tvrdi da sam samo dolazio spavati, živjeli smo skupa, mi se nešto dogovorimo, ja se maknem već dolaze poruke drugog tipa, na temelju onoga što sam vidio“ (112)*), (*„Ono što sam čula od njega, ono što sam vidjela“ (15)*), (*„na temelju onoga što sam vidjela i kasnije kroz razgovor, kroz kojekakve rasprave i svađe, iskustva u međusobnoj interakciji“ (113)*), (*„na temelju onoga što sam vidjela i čula, na temelju naše međusobne interakcije“ (110)*), (*„Na temelju slika koje mi je slao, na temelju onoga što govori“ (12)*).

Troje sudionika istraživanja svoje atribucije partnerovog nepoželjnog ponašanja temelji na promatranju interakcije partnera s njegovom okolinom; (*„Na temelju onoga što sam vidjela, na temelju onoga što sam znala o njemu, što su pričali kako je bilo prije kada je bio manji“ (17)*), (*„Upoznao sam cijelu okolinu, nju, njezinu mamu, kompletnu obitelj, svatko ima svoju sličnu priču, nitko nema kompletiran život, nitko nema sređen život, bilo je prekasno dok sam shvatio, ali moglo se to sve riješiti“ (14)*), (*„Vidim cijeli život kako se netko ponaša, pa njezina mama pa onda njezina sestra, gledate, čujete i vidite što se događa“ (13)*).

Neki sudionici istraživanja su dali preopširne odgovore iz kojih nije bilo moguće jasno razlučiti na temelju čega su donijeti zaključci o uzrocima nepoželjnog ponašanja.

Većina sudionika/ica istraživanja, kada je riječ o nepoželjnom ponašanju, imala je potrebu **uključivanja okoline u razgovor o nepoželjnom ponašanju partnera** odnosno imali su potrebu s nekim podijeliti svoja razmišljanja o ponašanju svojeg partnera te su se isti tako obraćali prijateljima, stručnjacima i članovima obitelji. Neki sudionici nisu s nikim pričali o tome ili su razgovarali direktno s partnerom.

Najčešća podtema odnosila se na razgovor s prijateljima što upućuje da sudionici/ice o poteškoćama u partnerskim odnosima pričaju s osobama iz neformalne socijalne mreže s kojima su u prijateljskom odnosu: („*Jesam s nekim tko mi je bio najbliži, kolegica, jesam pričala, ispričala sam što se dogodilo, što je bilo prije toga i što je bilo nakon toga*“ (I13)), „*Pa da s prijateljicama*“ (I5), „*Pa da jesam, pokušao sam tražiti savjete od kolegica s posla, mislio sam da čujem žensku stranu, pričao sam s prijateljima, sa zajedničkim prijateljima koji su pitali što se dogodilo*“ (I12), „*S familijom nisam, s dva prijatelja, jednome sam se baš otvorio, a drugome polovično, jer je on isto imao neku sličnu situaciju samo je kod njega to malo drugačije završilo*“ (I11), „*Da s prijateljicom, imala sam prijateljicu i povjerila sam joj se, rekla sam joj apsolutno sve, ona mi je puno puta rekla neka dođem do Centra*“ (I10).

Druga podtema uključivanja okoline u razgovor o nepoželjnom ponašanju partnera odnosila se na razgovor s članovima obitelji, majkom, sestrom; („*s ovom mlađom sestrom koja je rekla da je ona takva oduvijek*“ (I6)), („*Sa sestrom najviše, dosta s njom komuniciram, često je znala doći k meni, onda kada smo bile same, onda smo se izjadale*“ (I7), „*Pričala sam s mamom, kumom, koje nas oboje poznaju, koja zna kako funkcioniramo, s osobama koje su uvijek bile uz nas, koje su znale dati pravo mišljenje, a ne netko tko nas ne poznaje*“ (I14).

Sljedeća po učestalosti bila je podtema koja se odnosila na razgovor sa stručnjakom; („*jesam, čak smo išle kod psihologa, ti misliš da ja tebe ne slušam, a ja mislim da ti mene ne slušaš, ajde idemo trećoj neutralnoj osobi*“ (I1), („*Jesam, evo ja privatno hodam kod psihologa, čak sam dobila neke smjernice*“ (I9), („*Zvala sam u Centar*“ (I2), („*Razgovori u Centru su isto imali pozitivan utjecaj*“ (I11).

Troje sudionika/ica istraživanja nije o nepoželjnom partnerovom ponašanju pričalo ni sa kim, što je vidljivo iz njihovih odgovora: „S kim bi čovjek to i podijelio da budem iskren, predlagao sam da idemo na nekakva savjetovanja, da pokušamo uzeti nekog objektivnog, tko će objektivno saslušati naše problem, ja sam joj to predlagao, a onda kada je to ona htjela odjednom to više nije imalo smisla, ni dan danas ne znam kome se obratiti, svi imaju neke svoje probleme“ (I8), „Nisam imao volje nikome to govoriti, a što ćeš nekome govoriti svatko ima svoje probleme, svatko na sebe gleda“ (I3), „Ne, dala sam si mira od toga“ (I4).

Budući da je kod većine sudionika/ica istraživanja utvrđeno da su svoje probleme u odnosu s partnerom podijelili s nekim važno je bilo vidjeti **utjecaj okoline na načine atribuiranja partnerovog nepoželjnog ponašanja** odnosno utjecaj okoline na sudionikovo promišljanje i ponašanje u kontekstu sukoba s partnerom. Rezultati su pokazali da jedan dio sudionika/ica istraživanja izvještava o utjecaju tuđih razmišljanja na njihova ponašanja prema partneru, a drugi dio njih negira utjecaj okoline. Tako sudionici koji su o tome razgovarali sa svojim prijateljima odgovorili su da tuđa razmišljanja jesu utjecala na njihovo ponašanje prema partneru: („Možda ali jako malo, pokušavam shvatiti da je i njoj teško“ (I12), „Jesu imale utjecaj“ (I5), „Da, isto je prolazila, ona je već znala kako to ide“ (I10)). Sudionice/ci istraživanja koje su sa stručnjacima razgovarale/li o partnerovom nepoželjnom ponašanju su također navodile/li da su savjeti stručnjaka pozitivno utjecali na njih: „Dolasci u Centar su imali pozitivan utjecaj, tu smo se nekako otvorili“ (I11), „ Oni su mene savjetovali, oni su mene smirili, ja sam se osjećala smireno, ono što su rekli je dobro utjecalo na mene“(I2), „Pozitivno je utjecalo na mene i njega“ (I9)). Jedna ispitanica je na navedeno pitanje dala nejasan odgovor.

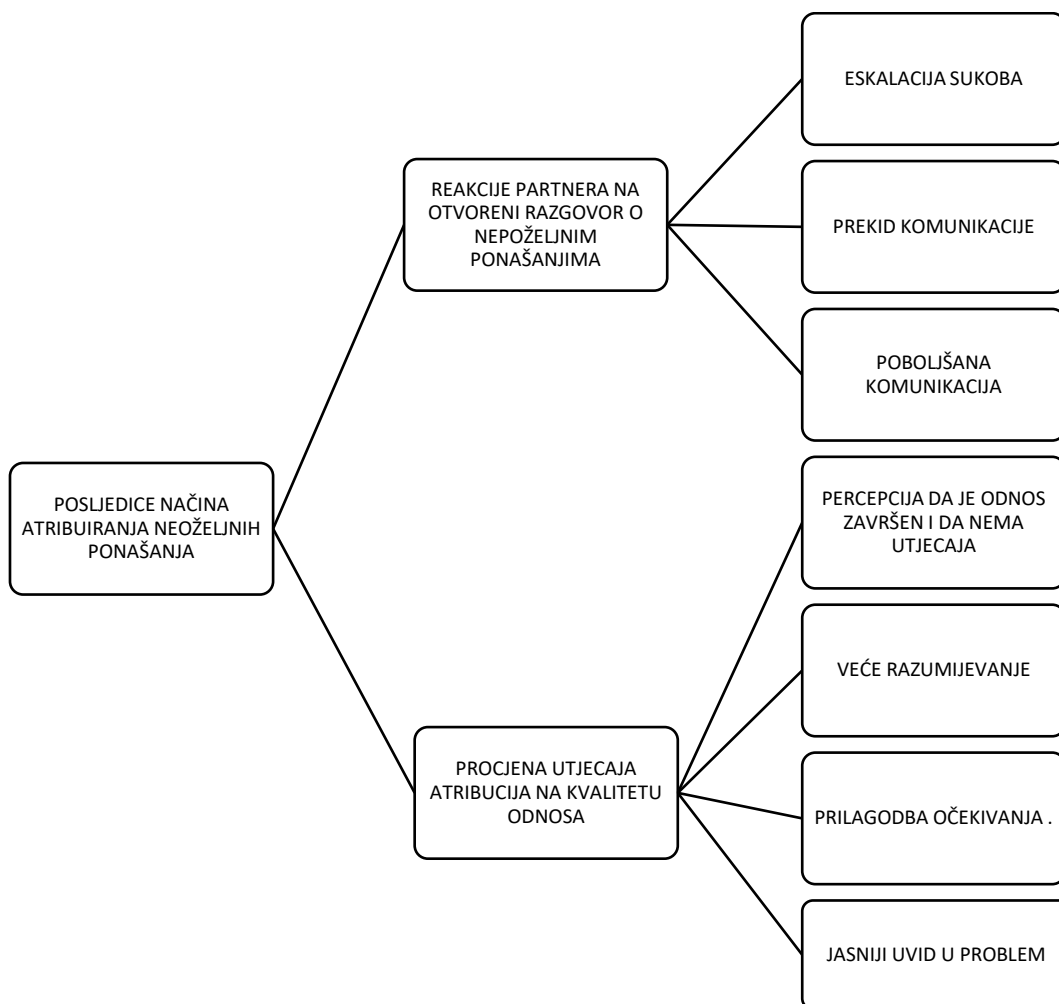
Srodnici koji su imali utjecaj na ponašanja sudionika istraživanja prema partneru rijetko su spominjani („Kasnije da, prije nisam nikog slušao“ (I6). Češće su navodili da okolina s kojom su razgovarali o partnerovom ponašanju nije imala utjecaja („Ne bi si ja to dozvolila, da netko utječe na mene, možda sam samo dobila potvrdu svojih razmišljanja“ (I14); „ona nije utjecala na mene“ (I7). Jedna ispitanica koja je dala odgovor da je razgovarala s prijateljicom i majkom navela je da tuđa razmišljanja nisu utjecala na nju „Niti ne, ja sam se samo izjadala, izjadaš se nekome, on ti veli što misli, baš da je netko utjecao na mene“ (I13).

4.3. Posljedice načina atribuiranja nepoželjnih ponašanja

Nakon dobivanja informacija o načinima atribuiranja partnerovog nepoželjnog ponašanja, u okviru trećeg istraživačkog pitanja bilo je važno utvrditi kako partneri doživljavaju posljedice načina atribuiranja partnerovih nepoželjnih ponašanja te njihov percipirani utjecaj na daljnji odnos s partnerom. Podaci koje su iznijeli sudionici istraživanja vezano uz ovo istraživačko pitanje pokrivali su dvije ključne teme: (1) reakcije partnera na otvoreni razgovor o nepoželjnom ponašanju i (2) procjenu utjecaja atribucija nepoželjnog ponašanja na kvalitetu odnosa.

Budući da se svi naši sudionici/ice istraživanja nalaze u prekidu bračne ili izvanbračne zajednice i opisuju doživljavanje nepoželjnog ponašanja svi navode da su imali pokušaj otvorene komunikacije s partnerom o problemu.

Reakcije partnera na takav postupak sudionika/ica istraživanja su različite i uključuju 1) eskalaciju sukoba, 2) prekid komunikacije i 3) poboljšanu komunikaciju. Ove podteme možemo vidjeti na Slici 4. kao i procjenu utjecaja atribucije na kvalitetu odnosa gdje se primjećuje da je kod nekih 1) odnos završen, 2) kod nekih je prisutno veće razumijevanje, 3) neki opisuju prilagodbu očekivanja i kod nekih dolazi do 4) jasnijeg uvida u problem.

Slika 4. Posljedice načina atribuiranja nepoželjnih ponašanja

Reakcije partnera na otvoreni razgovor o nepoželjnim ponašanjima kojeg pokušava voditi partnerom s kojim se nalaze u prekidu bračne ili izvanbračne zajednice svrstane su u tri podteme koje su se odnosile na eskalaciju sukoba, prekid komunikacije i poboljšanje komunikacije.

Poteškoće u odnosu koje su ranije opisivane od strane sudionika/ica istraživanja dodatno su pogoršane pokušajem otvorene komunikacije s partnerom te su iste dovele do eskalacije sukoba. O tome svjedoče brojni odgovori sudionika/ca :

„Čim sam ja pokrenuo neku temu ona je podivljala, izbjegavala bi temu i razgovor, sada je naša komunikacija strogo poslovno“(16), „Nema koristi, govorio sam joj, ona ništa ne sluša, samo svađe(13), „Jesam, ali onda nisu bile dobre reakcije, onda je rekla ti si ovakav, ti si onakav“ (111), „On kaže da ja ništa ne vrijedim, dere se, vrišti na

nas“(12), „Pa da jesmo dosta dok se to odvijalo, baš dosta dugo, više puta je bio normalniji razgovor, a više puta baš teške svađe, svega po malo“ (113), „Pokušao sam ali je većinom završilo u svađi, izbjegavam konflikte, nisam tip da bi se svađao, probao sam joj skrenuti pažnju na to, da je prisutan veliki utjecaj trećih osoba“ (112), „Nema koristi, ona to ništa ne čuje, onda smo se svađali kao i inače, naš odnos je gotov, ja idem gdje želim, a on ide gdje želi“(13), „Mi smo imali problem komunikacije, komunikacija je išla jednostrano, ja sebe smatram nekakvim sugovornikom koji može slušati svakoga, ja sam čak znao moliti ajmo u komunikaciji si štopati vrijeme, ti imaš svojih 10 minuta monologa, ja svojega, nikada se to nije moglo ostvariti, jednostavno nismo mogli ostvariti komunikaciju, kada je bilo nešto kontra njezinog mišljenja to je bio odmah revolt, dernjava“ (18)).

Kod nekih partnera u sukobu pokušajem komuniciranja o poteškoćama dolazi do potpunog prekida komunikacije: „Htjela sam par puta pričati, ali on jednostavno nije htio, samo se okrenuo i otišao“ (17), „Nije ona nikad htjela pričati o tome“ (16), „Nakon toga je bilo par dana tišine, kao da se ništa nije dogodilo, ja kažem da se stvari stavljaju pod tepih, to ne riješi do kraja problem“ (111), „Nije se događalo ništa posebno, nikakvi pomaci, sve je ostalo na riječima, sve do prve sjedeće situacije“ (114), „Ponašao se kao da ništa nije bilo ali uglavnom nismo pričali o problemu“(17), „Tišina, ignoriranje, neću jesti, neću ništa raditi, neću biti s djecom, neću ti pomagati, neću ništa“(19).

Osim ponašanja u sukobu koji nisu konstruktivni bilo je i situacija kada je u međusobnom odnosu partnera došlo do poboljšanja komunikacije; „Jesmo, u zadnje vrijeme jesmo, ja sam njemu rekla kaj me smetalo, a on meni, možda smo sad pričali više nego prije, sad smo vidjeli svoje greške“(15), „Sad je dobro, komuniciramo normalno, dogovorimo se, komunikacija je dobra, otvorena“ (113), „Nije bio nikakav pomak, ni pozitivan ni negativan, jedino nakon razgovora kod socijalne radnice kao da se nešto okrenulo i sve je krenulo u pozitivnom smjeru“ (112).

Nakon što smo utvrdili kakve reakcije partneri na razgovor o nepoželjnom ponašanju imaju važno je bilo **procijeniti utjecaj atribucija na kvalitetu njihovog daljnjeg odnosa** pa je tako kod jednih odnos gotov i nema potrebe za vraćanjem na temu odnosa, kod jednih ima utjecaj na razumijevanje, kod drugih utječe na očekivanja i posljednje pruža jasniji uvid u problem što je vidljivo iz slike 4.

Analizom podataka na temu **procjene utjecaja atribucija na kvalitetu daljnjeg odnosa partnera** istaknula se podtema percepcije partnera da je njihov odnos gotov i da percipiranje uzroka partnerovog ponašanja ne utječe na kvalitetu njihova odnosa: „Mene više ništa ne zanima, ja sam završila s njim“ (I2), „Ne, nije mi ništa lakše“ (I10), „To nema utjecaj na naš odnos,, mi smo raskrstili, imamo zajedničko dijete i to je to“ (I6), „Nije baš, već s vremenom mi je postalo svejedno“ (I7), „To je nešto što je nepredvidivo“ (I8).

Četvero ispitanika je dalo odgovor da percipirani uzroci partnerovog ponašanja utječu na kvalitetu njihova odnosa ali kroz veće razumijevanje („Pomaže mi, ako znam uzrok da ne idem u kontra smjeru, da na blaži način to pokušamo prijeći“ (I12)).

Osim razumijevanja ti sudionici istraživanja procjenjuju utjecaj atribucija na njihova očekivanja („Ima utjecaja, pokušala sam imati razumijevanja za to, moja očekivanja su bila drugačija, pomaže mi znati zašto je to tako ali to više neću“ (I14)).

Jasniji uvid u problem je osim razumijevanja i prilagodbe očekivanja posljedica utjecaja atribucija u partnerskom odnosu(„Čak bi rekao da da, to su u biti glavni problemi koji se provlače kod jedne i druge strane, pokušavaš, daj da riješimo, u biti taj se problem ne da riješiti ili jednostavno ti nećeš riješiti taj problem, dobro je znati koji je glavni problem, što muči nju i što mene“ (I11).

5. RASPRAVA

Na istraživačka pitanja ovog rada četrnaestero je ispitanika dalo svoje odgovore i opisalo svoje uvide o ponašanjima svojih partnera s kojima su bili u postupku prekida izvanbračne veze ili braka, odnosno s kojima su bili u sukobu. Postojanje sukoba podrazumijeva međusobnu interakciju između sudionica/ka istraživanja i njihovih partnera te razlike između njihovih vrijednosti, stavova i ponašanja.

Uzevši u obzir postojanje sukoba između partnera značajno je prije svega sagledati koje su to oblike neprimjerenog ponašanja partnera sudionici/ce istraživanja opisivali, a koji su kod njih izazivali neugodu te koji su zapravo predstavljali prepreku postizanju sporazuma o roditeljskoj skrbi. Nepovoljan utjecaj ponašanja partnera na sudionike/ice ovog istraživanja u svezi je s činjenicom da nepoželjna ponašanja partnera imaju negativan utjecaj na pojedince u sukobu pa tako Fincham i Beach (1999.) navode da bračni sukob ili sukob partnera u intimnim vezama ima velik utjecaj na dobrobit pojedinca.

Rezultati tematske analize kvalitativnih podataka koje su iznijeli sudionici intervjua ovog istraživanja u okviru prvog istraživačkog pitanja pokazali su da se doživljaji **partnerovog nepoželjnog ponašanja** opisuju u okviru nekoliko podtema, kao što su agresivnost, alkoholizam, neslaganje oko trošenja novca, nevjera te neslaganja oko odgoja djece i neprimjerenost ponašanje prema djeci.

Što se tiče agresivnosti, radi se o verbalnoj i fizičkoj agresivnosti pri čemu je fizička agresivnost spominjana u manjem broju slučajeva. Također je prisutna agresivnost pod utjecajem alkohola i negiranje postojanja problema alkoholizma. Ujedno su dobivene informacije o financijskim poteškoćama partnera kao i o nevjeri. Uočeno je i roditeljstvo kao izvor sukoba. Ono što je u ovom istraživanju dodatno prepoznato su neprimjereni oblici roditeljskog ponašanja kao što su popustljiv odgojni stil prema djetetu ili izazivanje konflikta pred maloljetnom djecom što zasigurno nije u skladu s njihovom dobrobiti. Dodatno je detektirano partnerovo/partneričino prepuštanje utjecaju trećih osoba od strane partnerice sudionika istraživanja.

Dobiveni rezultati mogu se povezati s brojnim nalazima u literaturi.

Promatrajući istraživanja koja su se bavila razlozima razvoda braka, a koja ujedno analiziraju oblike neprimjerenog ponašanja između supružnika primijećeno je u jednom istraživanju (Walcott i Hughes, 1999. Amato i Previti, 2003. prema Štifter i suradnici, 2016.) da veliki postotak sudionika istraživanja navodi kao razlog razvoda

inkompatibilnost, odnosno nemogućnost slaganja i nerješive razlike u interesima i životnim ciljevima. U drugom istraživanju su komunikacijski problemi najčešći razlog razvoda dok više istraživanja kao jedan od glavnih razloga razvoda spominje preljub (Walcott i Hughes, 1999. prema Štifter i suradnici, 2016.). Nasilničko je ponašanje također jedan od češćih razloga razvoda.

Istraživanje provedeno u Centru za socijalnu skrb Zagreb 2016. godine je u skladu s ovim istraživanjem jer se u tom istraživanju kao najčešći razlozi razvoda koje bračni partneri navode komunikacijski problemi, emocionalno udaljavanje, nedostatak emocionalne podrške i poštovanja, neusklađenost partnerskih očekivanja, emocionalni/psihički problemi pojedinca, partnersko nasilje, financijski problemi i nevjera. U tom je istraživanju najmanje zastupljeno roditeljstvo kao izvor sukoba i partnerovi roditelji kao izvor sukoba (Štifter i suradnici, 2016.).

Prema Štifter i suradnicima (2016.) razlozi razvoda braka supružnika mogu se tumačiti kroz tri teme;

1) obilježje partnerskog odnosa što obuhvaća komunikacijske poteškoće, emocionalno udaljavanje i partnersko nasilje, nedostatak emocionalne podrške i poštovanja, nedostatak instrumentalne podrške,

2) vanjske okolnosti što obuhvaća financijske probleme, roditeljstvo kao izvor sukoba i partnerovi roditelji kao izvor sukoba,

3) individualne osobine partnera što obuhvaća neusklađenost partnerskih očekivanja i emocionalne/psihičke poteškoće pojedinca.

Obzirom na iznesene razloge razvoda ili prekida izvanbračne zajednice kao što je partnersko nasilje značajno je da prema klasifikaciji Štifter i suradnika (2016.) navedeni razlozi razvoda predstavljaju obilježje partnerskog odnosa. Samim tim možemo pretpostaviti da je riječ o razlozima za prekid na koje se može utjecati jer nije riječ o trajnim individualnim osobinama partnera već o obilježjima njihovog odnosa. Podatak da su nepoželjna ponašanja partnera povezana s obilježjima partnerskog odnosa je pozitivan jer podrazumijeva mogućnost utjecaja stručnjaka na ponašanja partnera. Utjecaj se može izvršiti kroz preventivne postupke uključujući i postupak obiteljske medijacije. Postupak obiteljske medijacije je značajan jer pruža iskustvo učenja kako pregovarati i uči konstruktivnim komunikacijskim vještinama.

Kada promatramo ostale razloge razvoda braka prema Štifter i suradnicima (2016.), a koji su prisutni među nepoželjnim ponašanjima partnera utvrđenim i u ovom istraživanju vidimo da sudionici istraživanja kao izvor sukoba spominju financijske

probleme, roditeljstvo i partnerove roditelje. U ovom se istraživanju spominje prepuštanje utjecaju trećih osoba što je vrlo slično zadnjoj kategoriji (partnerovi roditelji). Navedeni razlozi predstavljaju vanjske okolnosti odnosno razloge za razvod iz perspektive partnera. Individualne osobine bračnih partnera koje predstavljaju razloge razvodu braka supružnika ili prekida izvanbračne zajednice su manje zastupljeni. Isti se mogu promatrati kroz psihičke probleme pojedinca, a za koje možemo pretpostaviti da se očituju kroz sklonost prekomjernoj konzumaciji alkohola.

Kada promatramo dobivene rezultate koji pokazuju kategorije nepoželjnih ponašanja partnera i njihove klasifikacije u teme, vidimo značajnu zastupljenost vanjskih okolnosti i obilježja partnerskog odnosa što ukazuje na veliki utjecaj okoline na ponašanja i međusobnu interakciju partnera. U tom smislu je istaknuta potreba za dodatnom edukacijom supružnika u smislu usvajanja učinkovitih vještina komuniciranja i pregovaranja te je istaknuta mogućnost upotrebe obiteljske medijacije u preventivnom i intervencijskom smislu. Naime čak i ako ne dođe do postizanja sporazuma o zajedničkoj roditeljskoj skrbi postupak medijacije ima svoje koristi u vidu osiguravanja uvjeta bolje komunikacije i povećanja razumijevanja.

Gottam (1994. prema Dattilio, 2012.) kao specifične negativne interakcije partnera spominje prigovaranje, omalovažavanje, obrambeni stav i odbijanje suradnje što je u skladu s podacima iz ovog istraživanja budući da je omalovažavanje i vrijeđanje čest pojam kod pojašnjavanja nepoželjnog ponašanja partnera koje sudionici istraživanja percipiraju. Vrijeđanje se u ovom istraživanju većinom spominje kroz kategoriju verbalnog nasilničkog ponašanja, ali ga se primjećuje i kroz „provociranje, kritiziranje“.

Ovo istraživanje također potvrđuje podatak iz istraživanja Štifter i suradnika (2016.) da žene statistički češće od muškaraca navode nasilje kao razlog razvoda jer su u ovom istraživanju podaci o partnerskom nasilju dobiveni od ženskih sudionica istraživanja. Ovo istraživanje kao oblik nepoželjnog ponašanja partnera spominje verbalno nasilje u vidu omalovažavanja, povišenih tonova, psovki, vikanja i burnih reakcija na ponašanje partnerice.

Osim verbalne, fizičke agresivnosti i agresivnosti pod utjecajem alkohola identificirani su i sukobi oko roditeljstva gdje roditelji imaju međusobna zamjeranja oko odgoja djeteta kao i neusuglašene roditeljske stavove oko čega dolaze u sukob. Ovaj obrazac ponašanja također se svrstava u vanjske okolnosti percipiranih razloga razvoda (Štifter i suradnici, 2016.). Osim takvog obrasca nepoželjnog ponašanja

partnera sudionici/ice istraživanja opisuju neprimjerena ponašanja prema djeci kroz popustljiv odgojni stil i svađe pred djecom. Djeca čiji se roditelji razvode suočena su s time da njihovi roditelji, često budu preplavljeni vlastitim brigama (problemima u odnosu, sukobima oko novca, borbom za skrbništvo, sukobima oko visine mjesečne alimentacije) te ne vode računa o potrebi zaštite najboljeg interesa djeteta (Rodriguez, 2007.). Ovo istraživanje potvrđuje da partneri u prekidu svoje bračne ili izvanbračne zajednice često gube iz vida potrebe drugih posebice djece te djecu izlažu međusobnim sukobima i provokacijama.

Drugo istraživačko pitanje odnosilo na načine **atribuiranja nepoželjnih partnerovih ponašanja**. Prije svega je značajno spomenuti da su zadovoljni partneri skloni internalno atribuirati pozitivna ponašanja svojih partnera, a eksternalno njihova negativna ponašanja (Fincham, 1987.). Nasuprot tome partneri u nesretnom braku skloni su pozitivna ponašanja svojih partnera pripisivati vanjskim uzrocima, a negativna se ponašanja atribuiraju unutarnjim uzrocima. Također je značajno spomenuti da atribucije podcrtavaju specifična ponašanja koja razlikuju zadovoljne partnere naspram onih u narušenim odnosima (Bradbury i Fincham, 1990.). Osim toga u nesretnim vezama nepoželjno ponašanje partnera slijedi nepoželjno ponašanje partnerice, a što može biti uzrokovano atribucijama koje partneri donose. Tako Bradbury i Fincham (1992.) opisuju da kada se partner ponaša na određeni način njegov supružnik to ponašanje percipira, pripisuje mu određeno značenje i sam potom reagira na njega. Načini ponašanja partnera u vezama, a posebice onima u prekidu uvelike su pod utjecajem atribucija koje partneri donose. Bradbury i Fincham (1992.) navode da kada partneri donose atribucije koje direktno ne optužuju supružnika za njegovo nepoželjno ponašanje može dovesti do boljih rješenja (Bradbury i Fincham, 1992.).

Podaci o atribucijama nepoželjnih ponašanja dobiveni u ovom istraživanju nisu u potpunosti u skladu s podacima opisanim u literaturi gdje se navodi da partneri u nesretnom braku negativna ponašanja partnera pripisuju unutarnjim atribucijama.

Unatoč činjenici da je riječ o relativno malom uzorku, vidljivo je da većina sudionika istraživanja prilikom davanja objašnjenja o uzrocima ponašanja partnera govori o eksternalnim ili vanjskim uzrocima ponašanja te kombinaciji vanjskih i unutarnjih uzroka zajedno. Šestero sudionika istraživanja vidi uzročnost ponašanja partnera u vanjskim čimbenicima, utjecaju odgoja, obitelji, bivših partnera, samih

sudionika istraživanja dok šestero ispitanika smatra da je nepoželjno ponašanje njezinog/njegovog partnera pod utjecajem okoline ali i pod utjecajem temperamenta, emocija ili osobine ličnosti prisutnog u partnera. Kada promatramo tu kombinaciju prisutnosti vanjskih i unutarnjih atribucija vidi se utjecaj stresa iz okoline u kombinaciji s temperamentom, utjecaj majke i potreba za dominacijom koja je prisutna kod partnera, a za koju sudionica istraživanja govori da je izražena u ponašanju, utjecaj ljutnje i pritiska, psihičke bolesti prisutne u primarnoj obitelji i nedostatka ljubavi, utjecaju odgoja i teške naravi, utjecaj prijatelja i osobnih interesa. Budući da je ovdje isključivo riječ o ponašanju partnera koje je nepoželjno, a i da se radi o partnerima koji su u centar za socijalnu skrb došli zbog prekida svojeg partnerskog odnosa, možemo govoriti o percepciji sudionika istraživanja koji su u narušenom odnosu.

Dvije sudionice istraživanja govore o prisutnosti isključivo unutarnjih atribucija. Promatrajući rezultate istraživanja možemo vidjeti da sudionici/sudionice istraživanja uzroke ponašanja iznimno rijetko vide u partnerovim internalnim osobinama i temperamentu, već uzroke ponašanja pripisuju vrlo često obostranom utjecaju temperamenta i vanjskih faktora.

Bies i Tripp (1996.; Boon i Sulsky, 1997; Fincham, 2000.) navode kako atribuiranje partnerovog prijestupa vanjskim okolnostima, te kad se to ponašanje smatra blagim i nenamjernim tada nedvojbeno jača želja za praštanjem partneru. Dakle, mišljenje sudionik/ica istraživanja o partneru i njegovom nepoželjnom ponašanju najtočnije su odrednice za praštanje. Iako se u ovom istraživanju nisam detaljnije bavila temom jesu li partneru oprostili nepoželjno ponašanje koje je očigledno negativno utjecalo na sudionice/ke istraživanja, bavljenje tom temom bi zasigurno dalo zanimljive uvide u daljnju dinamiku odnosa partnera.

Podatak o zastupljenosti vanjskih atribucija prilikom doživljavanja nepoželjnih ponašanja od strane partnera može biti od velike važnosti budući da temeljem toga možemo pretpostaviti da partneri u prekidu braka ili izvanbračne zajednice daju veliki značaj primarnoj obitelji, prijateljima, samim partnerima, te stručnjacima iz Centra. Taj bi se značaj trebao upotrijebiti kroz obiteljsku medijaciju gdje obiteljski medijator može značajno utjecati na sukobljene strane da postignu obostrano zadovoljavajuće rješenje te da prevladaju svoje emocionalne poteškoće nastale prekidom ili razdvajanjem. Također, zastupljenost vanjskih atribucija kod načina atribuiranja nepoželjnih ponašanja u vezi može ukazivati na utjecaj koji okolina na partnera ima, a dio te okoline

postaju stručnjaci koji se na inicijativu partnera uključuju i njihov odnos i koji mogu s partnerima raditi na smanjenju ispoljavanja nepoželjnog ponašanja.

Rijetka prisutnost unutarnjih uzroka nepoželjnog ponašanja partnera ukazuje na smanjeni percipirani utjecaj individualnih osobina bračnih/izvanbračnih partnera na njihov zajednički odnos i ponašanje. Spoznaja da je zastupljenost vanjskih atribucija donesenih o ponašanju partnera veća od zastupljenosti unutarnjih atribucija značajna je jer stavlja naglasak na vanjske okolnosti u životu partnera u prekidu čime se umanjuje direktan utjecaj osobina partnera na pojavu nepoželjnog ponašanja. Podaci o tome mogu doprinijeti u radu stručnjaka na način da stranama u sukobu pomognu u identificiranju oblika nepoželjnog ponašanja, potom u osvještavanju načina na koji se vrši atribucija tog ponašanja te mogućih pristranosti ili pogrešaka.

Komunikacija između partnera koja je u postupku obiteljske medijacije usmjerena na postizanje plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi može uključivati i razgovor o ponašanju te atribucijama koje partneri za ponašanja donose obzirom na međusobnu povezanost jednog i drugog. Ovdje je značajno nakratko se osvrnuti na teoriju socijalnog učenja koja je u podlozi nalaza istraživanja da pozitivna ponašanja učvršćuju kvalitetu veze, a negativna ponašanja umanjuju kvalitetu veze (Krnarić i Kamenov, 2016.).

Kada doživljavaju pozitivne interakcije u vezi partneri se uče međusobnom poštovanju što povećava zadovoljstvo vezom odnosno odnosom koji se zbog izvršavanja roditeljskih dužnosti nastavlja. Dakle ovdje ne govorimo o intimnoj vezi već o roditeljskom odnosu koji je unatoč prekidu bračne ili izvanbračne zajednice nastavlja. S druge strane negativne interakcije partnera povećavaju vjerojatnost negativnih interakcija u budućnosti. Ovdje se tako opisuje uzajamna veza između ponašanja i zadovoljstva vezom. Poteškoća kod ovog istraživanja jest da se nije dotaklo tematike pozitivnih ponašanja partnera i atribucija koje bi sudionici istraživanja donosili o takvim ponašanjima svojih bivših partnera.

Zadovoljstvo odnosom kao pojam možda se u tematici prekida bračne ili izvanbračne zajednice ne čini prikladnim, ali ako promatramo činjenicu da partneri po prekidu veze moraju nastaviti funkcionirati kao roditeljski par čini se itekako primjeren. Kada parovi imaju ustaljene obrasce negativnih interakcija, promjena negativnog obrasca ponašanja morala bi biti popraćena promjenama u atribucijama koje partneri donosi za svojeg bračnog ili izvanbračnog partnera. Tome se može doprinijeti tako da se identificira kakve atribucije partneri donose o ponašanjima drugog partnera, što

utječe na donošenje atribucija, potom komunikacija s partnerima o istima te potom prepoznavanje atribucija koje ne uključuju krivnju partnera. Budući da je utvrđeno da stupanj prema kojem je supružnik konstruktivan u razrješavanju konflikta ovisi o mjeri u kojoj su ona ili on skloni donositi dobronamjerna ili zlonamjerna objašnjenja za bračne sukobe, pomoć od strane stručne osobe može biti dobrodošla. Ova pomoć ne znači utjecaj na atribucije već pomoć u sagledavanju i identificiranju ponašanja koja nisu odraz unutarnjih stabilnih uzroka. Ponašanja koja su odraz vanjskih okolnosti moraju se promotriti u radu sa stručnjacima kako bi se izbjegle situacije donošenja plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi pod utjecajem okoline. Važno je da se to izbjegne jer Plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi predstavlja nešto što svakodnevno moraju odrađivati bivši partneri.

Istraživanja na temu atribucija u vezi pokazala su da suprugovo uzvraćanje supruginog negativnog ponašanja korelira pozitivno sa stupnjem u kojem je on ponašanje supruge promatrao kao namjerno, a vjerojatnost suprugina uzvraćanja negativnog ponašanja u odnosu na supruga je pozitivno povezano sa stupnjem u kojem ona vidi njegov doprinos problemu kao sebičan i vrijedan okrivljavanja (Fincham i Bradbury, 1992.). Istraživanje provedeno na temu atribucija u vezama sa zadovoljnim ili nezadovoljnim parovima (Fincham, Beach i Nelson, 1987.) pokazuje da kada se negativno ponašanje događa mnogi parovi će zaključiti da je ponašanje supruge sebično i namjerno i vrijedno prijezira. Takva viđenja ponašanja kao sebična, vrijedna prijezira i krivnje vjerojatno će izazvati uznemirenost i ponašanje prema partneru u vidu kazne. Kada tako partneri ispoljavaju svoju uznemirenost i reagiraju na način da žele kazniti partnera njihov će bračni ili izvanbračni partner reagirati na isti način. Zanimljivo je da spomenute tvrdnje i podaci daju nadu da takvi loši oblici interakcije mogu biti prevenirani ako se bračne ili izvanbračne partnere nauči da vide ponašanje svojeg partnera kao manje sebično, manje namjerno i manje vrijedno krivnje ili prijezira.

Unatoč atribucijama koje su u ovom istraživanju pretežno eksternalne ne primjećuje se sklonost izvedivim i prihvatljivim rješenjima u komunikaciji između partnera već prisutnost izbjegavanja komunikacije i borbe kao prevladavajućih strategija ponašanja u sukobu koje partneri koriste.

Sagledavši rezultate analize podataka prikupljenih ovim istraživanjem, vidljivo je da sudionici/ce istraživanja vide ponašanje svojih partnera na različite načine pa tako četvero sudionika istraživanja navodi da smatra ponašanje partnera nenamjernim, a kada pogledamo atribucije koje su isti ranije donosili o partnerima radi se o

kombinaciji internalnih i eksternalih atribucija. Iz analiziranih podataka moglo se vidjeti da manji broj sudionika/ica istraživanja govori o prisutnosti unutarnjih atribucija, a kada promatramo namjeru u njihovim objašnjenima uzroka nepoželjnog ponašanja partnera sudionice smatraju da je to ponašanje bilo namjerno. Drugi pak sudionici, koji su donosili vanjske atribucije nepoželjnog ponašanja partnera, također ova ponašanja smatraju namjernim iako su prepoznavali da je partner bio pod nečijim utjecajem.

Navedeni podaci su pomalo neočekivani jer osim prisutnosti unutarnjih uzroka sudionici istraživanja značajnu ulogu pridaju i vanjskim okolnostima. Kombinacija unutarnjih i vanjskih atribucija za nepoželjna ponašanja koja se percipiraju kao namjerna ili nenamjerna može se povezati sa značajnim utjecajem temperamenta na ponašanje. Naime temperament povezujemo sa standardnim oblicima ponašanja karakterističnim za neku osobu. Krizmanić i Kamenov (2016.) navode da osobe koje misle da njihovi partneri češće izražavaju neprijateljsko ponašanje skloniji su mišljenju da su uzroci negativnih događaja namjerni. U ovom je istraživanju značajan broj sudionika opisuje namjerno nepoželjno ponašanje svojih partnera iako isti ponašanje svojih partnera ne smatraju nečim što je njihova globalna osobina.

Nekoliko se sudionika nije odredilo na pitanje o namjeri nepoželjnog ponašanja partnera. Kod njih možemo pretpostaviti da nisu značajnije promišljali o namjerama ponašanja svojih partnera. Nedvojbeno je da sudionici istraživanja imaju neugodna iskustva s partnerom zbog njegova ponašanja jer u protivnom ne bi bili u postupku prestanka bračne ili izvanbračne zajednice. Slijedom toga možemo pretpostaviti, a i vidljivo je iz samog istraživanja, da sudionici istraživanja imaju određena promišljanja o ponašanju svojih partnera. Međutim, unatoč postojanju nepoželjnih ponašanja kod nekih izostaje dublje promišljanje o uzrocima takvih ponašanja u vidu namjere.

Osnova načina atribuiranja nepoželjnih ponašanja partnera tema je na koju su sudionici istraživanja davali opise interakcija s partnerima koje su predstavljala temelj za donošenje zaključaka o partnerima i njihovom ponašanju. Priličan broj ispitanika daje odgovor da je za njihove zaključke o uzrocima partnerovog nepoželjnog ponašanja zaslužna međusobna interakcija i neposredno iskustvo s partnerom, dok jedan dio sudionika/ica navodi da su za one zaključke značajna promatranja ponašanja partnera/ice i njihove okoline.

Značajan udio sudionika istraživanja daje informaciju o potrebi uključivanja svoje socijalne mreže u razrješavanje sukoba s partnerom i svojevrsno traženje podrške od strane okoline. Osim socijalne mreže sudionici istraživanja su se za pomoć

obratili stručnjaku što ukazuje na njihovu procjenu da su stručnjaci kompetentne i educirane osobe za rad s partnerima u sukobu, te da će im kao takve moći pružiti adekvatnu pomoć. Većina sudionika istraživanja najviše povjerenja u vezi pomoći u rješavanju problema u partnerkom sukobu iskazuje prema prijateljima, a manji dio prema rodbini.

Rezultati pokazuju da kada promatramo utjecaj tih drugih osoba na sudionike istraživanja, posebice kada su u pitanju njihove atribucije i promišljanja o partnerovom nepoželjnom ponašanju, veći dio sudionika istraživanja govori o njihovom utjecaju. Navedeni podatak može biti značajan jer se nadovezuje na ranije dobivene informacije o zastupljenosti vanjskih atribucija partnera. Zanimljivo je vidjeti i da sudionici istraživanja kada spominju utjecaj drugih osoba na vlastito ponašanje veći značaj pridaju osobama sličnih stavova i razmišljanja. To može ukazivati na činjenicu da partneri u intimnim vezama koji su u sukobu traže istomišljenike kako bi zapravo samo potvrdili svoja razmišljanja i dobili podršku. Manji dio ispitanika negira utjecaj okoline, a neki o toj temi nisu ni s kim razgovarali.

Istraživanja na temu atribucija pokazala su da stupanj prema kojem je partner konstruktivan ili kontraproduktivan u razrješavanju problema ovisi o mjeri u kojoj on ili ona daje povoljna ili nepovoljna objašnjenja za bračne konflikte (Fincham, 2012). Slijedom toga ponovno dolazimo do važnosti teorije atribucije u partnerskim odnosima, a posebice važnosti **posljedica načina atribuiranja nepoželjnih ponašanja** kojima smo se bavili u okviru trećeg istraživačkog pitanja.

Dobiveni su odgovori koji potkrepljuju ranije spomenute informacije o problemima i agresivnom ponašanju koje je prisutno kod partnera/ice sudionika/ce istraživanja. Svi sudionici/ice istraživanja su sa svojim partnerom imali razgovor o nepoželjnom ponašanju i njegovim uzrocima. Od ukupno četrnaestero sudionika polovica je dalo odgovore iz kojih se može naslutiti da bilo kakav pokušaj razgovora o temi nepoželjnog ponašanja je rezultirao svađom odnosno došlo je do eskalacije sukoba. To potkrepljuje teoriju socijalnog učenja kojom se definira da prisutnost negativnog ponašanja vodi daljnjem negativnom ponašanju. Borba kao strategija ponašanja u sukobu ovdje je prepoznata budući da sudionici istraživanja izvještavaju o burnim reakcijama.

Drugi oblik reakcije na otvoreni razgovor o nepoželjnom ponašanju bilo je izbjegavanje, odnosno prekid komunikacije (Ajduković i Sladović Franz, 2003.).

Izbjegavanje se očitovalo kod nekoliko sudionika istraživanja, na način da su se partneri sudionika istraživanja povlačili, poricali, ignorirali ili odgađali razgovor. Navedena strategija rješavanja problema može izazvati najviše štete jer se nezadovoljstvo partnera akumulira te će zasigurno u jednoj situaciji buknuti i time izazvati više štete odnosu partnera. Naime, nesuočavanje sa sukobom povećava sukob, a zbog prekida komunikacije povećava prostor neznanja i nesuglasica između sudionika sukoba (Ajduković i Sladović Franz, 2003.).

Konstruktivnu komunikaciju spominje tek troje sudionika istraživanja koji izražavaju poboljšanje komunikacije. Osim toga Fincham i Beach (1999.; O Leary i Smith) bilježe da partneri u sukobu izjavljuju negativnije izjave i manje pozitivnih izjava i pokazuju veću recipročnost negativnih ponašanja tijekom interakcija usmjerenih na rješavanje problema. Naše istraživanje je u skladu s tim budući da je kod većine sudionika/ica istraživanja na njihov pokušaj komunikacije o problemu došlo do ponovnog iskazivanja nepoželjnih obrazaca ponašanja. Također navedeno je u skladu s istraživanjima o razlozima razvoda jer komunikacijske poteškoće predstavljaju jedan od vodećih razloga razvoda (Štifter i suradnici, 2016.).

Ovdje je svakako značajna informacija da je sudionicima istraživanja potrebna pomoć u komuniciranju sa svojim partnerima jer su očigledno u pokušaju rasvjetljavanja svojih stavova, mišljenja i očekivanja naišli na suprotstavljene stavove i mišljenja.

Percipirani utjecaj atribucija partnerovog nepoželjnog ponašanja na kvalitetu odnosa između partnera kod većine sudionika ovog istraživanja je neznatan jer sudionici /ice govore o prekidu odnosa s partnerom. Četiri sudionice/ka iskazale su pozitivan utjecaj, odnosno navode da su atribucije uzroka nepoželjnog ponašanja partnera imale pozitivan utjecaj na njihov odnos kroz veće razumijevanje, prilagodbu očekivanja i jasniji uvid u problem.

Ukupno uzevši, u ovom sam radu kroz tri istraživačka pitanja nastojala dobiti bolji uvid u neke procese socijalne percepcije partnera u prekidu, promišljanja partnera o partnerskom odnosu, odnosno o oblicima ponašanja koja su prisutna kod partnera, a koja ih ometaju u postizanju dogovora o zajedničkoj roditeljskoj skrbi. Zatim je bilo važno saznati kako sudionici atribuiraju nepoželjna ponašanja partnera i kako procjenjuju utjecaj donesenih atribucija na kvalitetu odnosa. Cilj je istraživanja bilo rasvijetliti neke specifičnosti u percepciji partnera u sukobu kao i dobiti informacije o oblicima ponašanja koja su prisutna kod partnera koji su u prekidu bračne ili

izvanbračne veze. Podatke koji ukazuju na značajnu zastupljenost vanjskih atribucija za nepoželjno ponašanje partnera obično nalazimo kod partnera zadovoljnih vezom, što ovdje nije slučaj (Krizmanić, Kamenov, 2016.). Pripisivanje uzroka ponašanja vanjskim atribucijama značajna je informacija za ponašanja partnera u prekidu veze jer mišljenje partnera o drugoj strani u odnosu utječe na to kako će se partner prema drugoj strani ponašati (Durtschi i suradnici, 2011.).

Ograničavajuće okolnosti ovog istraživanja su mogućnost davanja poželjnih odgovora sudionica/ika ili davanje neutralnih odgovora što je bio slučaj u ovom istraživanju jer se kod nekih pitanja sudionici istraživanja nisu mogli odrediti oko odgovora, različite faze prekida odnosa u kojima se partneri nalaze (neki su neko vrijeme odvojeni, neki su tek u prekidu) a što utječe na doživljavanje nepoželjnih ponašanja.

Istraživanja o atribucijama na uzorcima parova pokazuju da kod parova čiji je odnos narušen postoji veća vjerojatnost da negativno ponašanje svojeg partnera pripisuju globalnim, stalnim osobinama, negativnim namjerama i sebičnoj motivaciji. Osim toga, parovi čiji je odnos problematičan rjeđe pripisuju poželjna ponašanja svojih partnera stabilnim uzrocima. Ovdje nailazim na još jedan nedostatak ovog istraživanja, a to je propust u tome da se sudionike/ice istraživanja ispita o poželjnim oblicima ponašanja partnera. Naime, usmjerenost na nepoželjna ponašanja može dovesti do pesimističnog gledanja članova obitelji što negativno utječe na mogućnost poboljšanja odnosa.

Unatoč tim nedostacima prednost je ovog rada stjecanje uvida u neke interpersonalne procese koji su prisutni kod partnera koji su u sukobu, a koji moraju nastaviti zajedno funkcionirati u roditeljskim ulogama.

6. ZAKLJUČAK

Percepcija ljudskog ponašanja neizostavni je dio našeg svakodnevnog funkcioniranja. U intimnim odnosima percepcija se odnosi na to u kakvim su interakcijama parovi i kako u tim interakcijama percipiraju partnera (Dattilio, 2012.). Percepcija određuje kako se odnosimo prema ljudima, a atribucije, očekivanja i pretpostavke utječu na našu percepciju. Kada partneri percipiraju određeno ponašanje u nekoj interakciji, oni donose kauzalne zaključke o tom ponašanju, a te se pretpostavke ili zaključci zovu atribucije. One su ključan čimbenik u načinu na koji osoba doživljava svoj intimni odnos (Dattilio, 2012.).

Interpretacija ponašanja partnera oblikuje kognitivne i emocionalne reakcije na to ponašanje. Istraživanja (Krizmanić i Kamenov, 2016.) pokazuju da nezadovoljni parovi u usporedbi sa zadovoljnim parovima ulaze u negativne interakcije češće. Također skloni su donošenju atribucija koje naglašavaju negativne događaje i umanjuju učinak pozitivnih događaja. Također je utvrđeno da su nesložni partneri skloni međusobnom optuživanju zbog problema i da negativne akcije međusobno tumače kao znak nepromjenjive osobine ličnosti što parovi koji se slažu ne čine ili čine u manjoj mjeri (Dattilio, 2012.).

Ovo istraživanje djelomice je potvrdilo te navode. Naime, sagledavši oblike međusobne komunikacije partnera o nepoželjnom ponašanju, vidljivo je da jedan dio sudionika/ica istraživanja komunicira svađom dok drugi dio izbjegava razgovor o problemu. Također, jedna od značajnijih informacija dobivenih ovim istraživanjem jest da sudionici uzroke nepoželjnog ponašanja svojih partnera vide uglavnom u vanjskim okolnostima ili kombinaciji vanjskih i unutarnjih okolnosti.

Slabe vještine rješavanja problema identificirane su kao uzroci nevolja u obitelji (Dattilio, 2012.). Navedenu tvrdnju potkrepljuje svakako ovo istraživanje jer izvještava o neprimjerenim oblicima suočavanja s problemom kod partnera u odnosu. Naime, sukob ili izbjegavanje su najčešće strategije partnerova suočavanja s problemom. To je u skladu s istraživanjima koja pokazuju da partneri koji su u narušenom odnosu jedni prema drugima usmjeravaju više negativnih, a manje pozitivnih postupaka. Također u skladu je s rezultatima utvrđenim u okviru prvog istraživačkog pitanja, a to je da su jedna od češćih oblika nepoželjnog ponašanja verbalna agresivnost, fizička agresivnost, roditeljstvo kao izvor sukoba. Ono što je značajno spomenuti jest da su

navedeni podaci u skladu s ranijim istraživanjima (Štifter i suradnici, 2016.) koja pokazuju veliku zastupljenost spomenutih razloga razvoda. Neslaganja oko novca i nevjera teme su dobivene daljnjom analizom podataka. Osim navedenih razloga spominje neprimjereno ponašanje prema djeci koje se očituje kroz izlaganje djece međusobnom konfliktu. Kao zasebna kategorija izdvojena u ovom radu jesu psihički problemi pojedinca, odnosno riječ je o alkoholizmu. Dakle podaci iz ovog istraživanja uglavnom izvještavaju o vanjskim okolnostima i obilježjima partnerskog odnosa kao razlozima razvoda (Štifter i suradnici, 2016.). Navedeni podatak je značajan jer dvije navedene kategorije pretpostavljaju mogućnost utjecaja vanjskih okolnosti na partnere.

Ujedno je navedeni podatak značajan jer predstavlja obilježje partnerskog odnosa koje je kao takvo podložno utjecaju pa pruža priliku stručnjacima ne samo medijatorima da utječu na strane u sukobu kroz razjašnjavanje uzroka ponašanja. Naime kao što je ranije navedeno ukoliko je percepcija o ponašanju partnera takva da promatra ponašanje partnera kao sebično, namjerno i stabilno nema prostora za napredak, dok ukoliko je stav prema partneru pomalo ambivalentan treba raditi na rasvjetljavanju uzroka ponašanja i promjeni stava ukoliko je donijet pogrešan zaključak. Pristranosti u tumačenjima partnerovog ponašanja mogu imati veoma štetne učinke na partnere i na njihov zajednički odnos.

Temeljni cilj ovog rada bilo je detaljnije proučavanje dinamike odnosa u intimnim vezama koje su prekinute ili su pred prekidom. Dakle, aspekt partnerskog odnosa temeljen na intimnoj vezi prestaje, ali se roditeljski aspekt nastavlja. Kakva su partnerska promišljanja o međusobnoj interakciji, kakva mišljenja partneri formiraju o svojem izvanbračnom ili bračnom partneru, na temelju čega nastaju nepoželjna ponašanja partnera, što je to što utječe na njih samo su neka od pitanja koja su bila u fokusu ovog istraživanja. Naša potreba da objasnimo ponašanje drugih ljudi temeljna je ljudska potreba (Aronson i Akert, 2005.), međutim potreba da objasnimo ponašanje partnera u intimnim vezama još je veća i jača jer direktno utječe na naš svakodnevni život. Budući da je riječ o odnosima koji su uvijek pod jakim utjecajem emocija, naša percepcija i zaključci o ponašanju partnera nisu uvijek točni. Doprinos ovog istraživanja je da daje informaciju o tome da prilikom donošenja atribucija o svojim partnerima sudionici ovog istraživanja nisu kao isključivi uzrok nepoželjnog ponašanja svojeg partnera vidjeli u samom partneru i njegovim osobinama, već često kao kombinaciju unutarnjih osobina i vanjskih čimbenika. Jedan značajan dio sudionika istraživanja je

uzroke nepoželjnog ponašanja partnera nalazio u okolini. Navedeni je podatak zanimljiv jer je suprotan nalazima nekih drugih istraživanja da su partneri u narušenim odnosima skloni internalno atribuirati negativna ponašanja partnera, a esktrernalno pozitivna ponašanja partnera (Fincham, Beach i Nelson, 1987.).

Nedostatak ovog istraživanja jest da ponovno stavlja u fokus poteškoće u odnosu što nadalje ima veliki utjecaj na daljnji tijek odnosa strana u sukobu. Svakako obiteljska medijacija pruža priliku stranama u sukobu da kroz vještine dobre komunikacije kao što su aktivno slušanje, parafraziranje, reflektiranje, sažimanje i postavljanje pitanja, ublaže posljedice međusobno narušenog odnosa.

Slijedom ovih saznanja zadatak je medijatora da olakša komunikaciju partnera o pretpostavljenim uzrocima međusobno nepoželjnih ponašanja jer iako je riječ o odnosima u kojima su duboko ukorijenjeni negativni obrasci ponašanja, pokušaji suočavanja sa suprotstavljenim mišljenjima o razlozima nepovoljnih događaja mogu dovesti do poboljšanja. Naime, nije moguće očekivati da analiza uzroka pojedinog nepovoljnog događaja u partnerskom odnosu može dovesti do trenutnog poboljšanja odnosa. Ponavljanje navedenog obrasca uz primjenu vještina dobre komunikacije i osvještavanja može povećati mogućnost dolaska do zadovoljavajućeg razrješavanja problema te će se na taj način partneri naučiti očekivati pozitivne interakcije u budućnosti. Samo kroz pozitivna međusobna ponašanja partneri, koji sada moraju odvojiti svoj partnerski odnos od onog roditeljskog, mogu nastaviti kvalitetno funkcionirati.

Unatoč prisutnosti nepoželjnih obrazaca ponašanja partnera manji dio sudionika/ka istraživanja pozitivno procjenjuje utjecaj atribucija na kvalitetu daljnjeg odnosa partnera. To ukazuje da procjena sudionika istraživanja o utjecaju atribucija na njihov odnos s partnerom kroz eventualno veće razumijevanje, prilagodbu očekivanja i jasniji uvid u problem može pozitivno utjecati na odnos sudionika istraživanja s partnerom posebice oko postizanja plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi.

Ovdje se vraćamo na početak istraživanja i na podatak da je utjecaj okoline značajan za naše ponašanje pa tako znanje o uzrocima ponašanja može biti važan čimbenik koji će utjecati na odnos sudionika sukoba. Samim time znanje i informacije koje obiteljski medijator može stranama u sukobu podastrijeti mogu značajno utjecati na postizanje kvalitetnog dogovora o roditeljskoj skrbi. Ta znanja i informacije se odnose na to zbog čega se partner ponaša na određeni način, a detaljna analiza uzroka nepoželjnog ponašanja partnera može partnere u sukobu osvijestiti da ono što

su doživjeli od partnera nije bilo namjerno već je odraz vanjskih okolnosti čime će se smanjiti okrivljavanje te stvoriti bolja podloga za praštanje.

Promatrajući praktične implikacije ovog istraživanja važno je istaknuti ulogu stručnjaka koji radi sa stranama u sukobu i njegovu stručnost, kompetentnost i vještine koje koristi s ciljem pomoći partnerima u razumijevanju partnerskog odnosa. Ovdje je manji naglasak na stranama u sukobu, a veća je uloga stručnjaka, posebice medijatora da pomogne stranama u sukobu koje su se našle u začaranom krugu okrivljavanja i predbacivanja. Težak zadatak je medijatora da prepozna obrasce interpretacije koje partneri koriste prilikom donošenja zaključaka o ponašanju partnera i načine na koje percepcija partnerovog nepoželjnog ponašanja utječe na njihovu međusobnu komunikaciju i razrješavanje problema. Uloga je medijatora da pomogne stranama u sukobu da sagledaju nepoželjna ponašanja partnera i da pomognu partnerima prilikom donošenja procjena o njihovim potencijalnim uzrocima. Naše procjene o ponašanju druge osobe ne moraju uvijek biti točne ali naše reakcije na to ponašanje su nešto što utječe na daljnji odnos s partnerom pa je važno da kod partnera u sukobu stručnjaci potaknu komunikaciju koja će uključivati iskrenu i otvorenu razmjenu informacija o događajima koji su dio svakodnevnice partnera u sukobu, a koja kod partnera izazivaju nelagodu.

7. LITERATURA

1. Ajduković, M. i Sladović Franz, B. (2003.). Razumijevanje sukoba. U: Ajduković, D. (Ur.) *Socijalna rekonstrukcija zajednice*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 195-210.
2. Aronson T. D., i Akert, M. (2005.). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Mate d.o.o.
3. Bradbury, T.N. i Fincham F.D. (1990.). Attributions in Marriage: Review and Critique. *Psychological Bulletin*, 107(1), 3-33.
4. Bradbury, T.N. i Fincham F.D. (1992.) Attributions and behavior in marital interaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63 (4) 613-628.
5. Dattilio, F.M. (2012) *Kognitivno-bihevioralna terapija parova i obitelji*. Naklada Slap.
6. Durtschi, J.A., Fincham F.D. i Cui M., Lorenz F.O., Conger R.D. (2011.) Dyadic processes in Early Marriage; Attributions, behavior and marital quality. *Family Relations*. 60, 421-434.
7. Fincham, F.D. i Beach, S.R.H. (1999.). Conflict in marriage: Implications for working with couples. *Annu. Rev. Psychol.* 47-77
8. Fincham, F.D., Beach S. i Nelson, G. (1987.) Attribution processes in distressed and nondistressed couples; 3. causal and responsibility attribution for spouse behavior. *Cognitive therapy and research*, 11(1) 71-86
9. Fincham, F.D., Davey, A., Brody, G.H. i Beach S.R.H. (2001.) Attributions in Marriage; Examining the Entailment model in dyadic Context. *Journal of Family Psychology*, 15 (4), 721-734
10. Fincham, F.D., Paleari F.G. i Regalia C. (2002.). Forgiveness in marriage; The role of relationship quality, attributions and empathy. *Personal relationships*, 1350-4126/02, 27-37
11. Hewstone, M. i Stroebe, W. (2001.). *Socijalna psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
12. Krznarić, T., i Kamenov, Ž. (2016). Atribucija partnerovog ponašanja u intimnoj vezi i kvaliteta veze. *Socijalna psihijatrija*, 44 (4), 283-290.
13. Rodriguez N., (2007.) *Djeca u vrtlogu razvoda*. Dušević&Kršovnik d.o.o. Rijeka.
14. Sladović Franz B., (2009.) *Osnovne interpersonalne komunikacije za socijalne radnike*. Biblioteka socijalnog rada. Zagreb

15. Sladović Franz, B. (2009.) *Osnove interpersonalne komunikacije za socijalne radnike*. Zagreb: Biblioteka socijalnog rada
16. Štifter, A., Mihalj M., Rajhvajn Bulat L. i Vuković, S. (2016.). *Razlozi razvoda braka kao odrednice sporazuma o roditeljskoj skrbi*. Ljetopis socijalnog rada, 23(2), 275-297.

SAŽETAK

Povećanje broja partnerskih sukoba dovodi do potrebe proučavanja dinamike tih sukoba kako bi se novim saznanjima omogućilo stranama u sukobu da postignu zadovoljavajuće dogovore o roditeljskoj skrbi. Ovdje je veoma značajan utjecaj percepcije strana u sukobu s posebnim naglaskom na percipirane uzroke nepoželjnog ponašanja. Kako partneri atribuiraju međusobna ponašanja uvelike je povezano za kvalitetom njihove veze i to ne njihove intimne veze već roditeljske veze.

Cilj je ovog rada stjecanje dubljeg uvida u procese socijalne percepcije sudionika sukoba, odnosno u atribucije nepoželjnog ponašanja bivših partnera u intimnim vezama te njihov percipirani utjecaj na daljnji odnos s partnerom, posebno kod narušenih partnerskih odnosa između roditelja maloljetne djece.

Ovo istraživanje je omogućilo uvid u nepoželjne oblike ponašanja koje partneri koji su u međusobnom sukobu opisuju gdje se spominje verbalna, fizička agresivnost, nasilničko ponašanje pod utjecajem alkohola, neprimjereno ponašanje prema djeci, nevjera i neslaganja oko trošenja novca. Prepoznato je da sudionici istraživanja kada opisuju uzroke nepoželjnog ponašanja partnera uglavnom govore o vanjskim atribucijama i kombinaciji vanjskih i unutarnjih uzroka. Jedan manji dio ispitanika uzroke ponašanja vidi u namjernom ponašanju izazvanom unutarnjim osobinama partnera.

Važno je također vidjeti kako partneri međusobno komuniciraju kada su u pitanju nepoželjna ponašanja i atribucije njihovih uzroka. Rezultati ovog istraživanja pokazali su da dio sudionika/ica komunicira svađom, odnosno dolazi do eskalacije sukoba, dio izbjegava razgovor o problemu, a kod dijela ova komunikacija doprinosi boljem razumijevanju i usklađenijim očekivanjima.

Ključne riječi: obiteljska medijacija, atribucija, dinamika odnosa, percepcija, nepoželjna ponašanja

THE CONTRIBUTION OF ATTRIBUTION THEORY TO THE UNDERSTANDING OF PARTNERSHIP CONFLICTS

ABSTRACT

The increase in the number of partner conflicts leads to the need to study the dynamics of these conflicts in order to use new knowledge to enable the conflicting parties to reach satisfactory agreements on parental care. Here, the influence of the perception of the parties in the conflict is very significant, with special emphasis on the perceived causes of undesirable behavior. How partners attribute each other's behavior is largely related to the quality of their relationship, not their intimate relationship but the parental relationship.

The aim of this work is to gain a deeper insight into the processes of social perception of participants in the conflict, more precisely into the attributions of undesirable behavior of former partners in intimate relationships and their perceived influence on the further relationship with the partner, especially in the case of damaged partner relationships between parents of minor children.

This research provided an insight into the undesirable forms of behavior describes by the partners who are in conflict with each other, including verbal and physical aggression, violent behavior under the influence of alcohol, inappropriate behavior towards children, infidelity and disagreements about spending money. It has been recognized that when the research participants describe the causes of their partner's undesirable behavior, they mostly talk about external attributions and a combination of external and internal causes. A smaller part of the respondents sees the causes of the behavior in intentional behavior caused by the internal characteristics of the partner.

It is also important to see how partners communicate with each other when it comes to undesirable behaviors and attributions of their causes. The results of this research showed that some of the participants communicate by arguing, that is, the conflict escalates, some avoid talking about the problem, and some of them contribute to better understanding and more harmonized expectations.

Keywords: family mediation, attribution, relationship dynamics, perception, undesirable behavior

PRILOG:

IZJAVA O AUTORSTVU

Ja, Zrinka Janžek, izjavljujem da sam autorica specijalističkog rada pod nazivom „Doprinosa teorija atribucija razumijevanju partnerskih sukoba“.

Potpisom jamčim da je predloženi rad isključivo rezultat mog vlastitog istraživačkog rada, a radovi i mišljenja drugih autora/ica koje koristim jasno su navedeni i označeni u tekstu, te u popisu literature.

Potpis autorice:

Zrinka Janžek, dipl.soc.radnica

U Zagrebu, 27.11.2022.

PRILOG: Protokol s pitanjima za polustrukturirani intervju

1. Sjetite se situacije u kojima se vaš sadašnji/bivši partner ponašao na način da je ispoljavao nepoželjno ponašanje-opišite situaciju, sjetite se detalja situacije, konteksta?
2. Što mislite zbog čega se on tako ponaša?
3. Izviru li uzroci njegovog ponašanja iz njegovih osobina ličnosti, stavova, temperamenta ili se uzroci za njegovo ponašanje nalaze u njegovoj okolini (situacija koja se dogodila, stres) ili su uzroci i jedno i drugo?
4. Smatrate li njegovo/njezino ponašanje namjernim ili nenamjernim?
 5. Na temelju čega ste donijeli zaključke o uzrocima partnerovog nepoželjnog ponašanja?
 6. Jeste li svoja razmišljanja o partnerovom ponašanju podijelili s nekim, ako jeste s kime i na koji način? Kako su tuđa razmišljanja utjecala na vaše atribucije i ponašanje prema partneru?
7. Jeste li s partnerom razgovarali o njegovom ponašanju? Jeste li mu rekli što vi mislite zašto se on tako ponaša?
 8. Kako je on na to reagirao?
 9. Kako je nakon toga izgledao vaš odnos i komunikacija?
 - 10 . Kako vaše atribucije partnerovog nepoželjnog ponašanja djeluju na kvalitetu vašeg odnosa?